

מדשן ביתך

גליון
מס' 511

פנינים ורעיונות נפלאים לפרשת השבוע
מאוצרו של הרב יוסף זריצקי שליט"א

שמיני
תשפ"ה

לעשות מצווה אחרת. מוסיף רבי משה פיינשטיין, זה גם הטעם שבשמחת תורה, בסיום קריאת התורה, מתחילים שוב מבראשית, וכן יש לנהוג בכל מצווה.

"קח לך עגל בן בקר וכו' והקרב לפני ה'" (ט - ב)

קח לך עגל - להודיע שמכפר לו הקב"ה, על ידי עגל זה, על מעשה העגל שעשה". [רש"י]

כל עם ישראל התכפר על ידי פרה אדומה, וכפי שאמרו חז"ל: "תבוא האם ותקנח צואת בנה" [עין רש"י במדבר כ - ב]. רק לכפרתו של אהרן הכהן נדרש עגל מיוחד. מדוע? מה היה מיוחד בו שנוקק לכפרה נוספת על ידי העגל? הסביר זאת ראש ישיבת "פורת יוסף" - רבי יהודה צדקה זצ"ל.

כמה וכמה דרגות היו בחומרת חטא העגל - היו שעבדו לו ממש, אחרים רק הודו בו בליבם, טובים מאלה היו שלא חטאו בעצמם אך חטאם היה בכך שלא מיחו ביד עובדי העבירה, ומעל כלם אהרן, שעם זאת שעשה מעשה של חטא, מכל מקום כונתו היתה לשם שמים. כלם נוקקו לכפרה, אולם לא הכל היו שווים בה.

אותם אנשים שהשתחוו לעגל וקראו לפניו "אלה אלך ישראל" [שמות ל"ב - ד], צוה משה רבנו להרוג בסוף, כפי שכתוב: "והרגו איש את אחיו ואיש את רעהו ואיש את קרבו" [שם - כ"ז]. לעומתם, אלה שחטאו בליבם בעבודת העגל, מתו במגפה, כמו שכתוב [שם - כ]: "ויקח את העגל וגו' וישרוף באש ויטחן וגו', ויזר על פני המים וישק את בני ישראל", ומבאר שם רש"י: נתכוון לבדקם כסומות וכו', שבדקום המים וצבו בטניהם". כלומר, אף הם נענשו ומתו.

מי נשאר? אלה שלא עבדו לעגל, לא במחשבה ולא במעשה. וחטאם היה רק בזה שהם לא מיחו כנגד עובדי רצונו של הקב"ה. להם הספיקה כפרה מועטת. הם לא נזקקו לעונש קשה, אלא די היה להם בכך ש"תבוא האם ותקנח צואת בנה".

היחיד שנותר שונה מאחרים, ולא די היה לו בכפרה שנתכפרו בה רבים, הוא אהרן הכהן, שעשה את העגל בעצמו, ולמרות זאת לא הגיע לו עונש מיתה, כי הוא עשה את אשר עשה לשם שמים. לכן הוא לבדו היה זקוק לעגל שיכפר עליו.

"ויאמר אל אהרן קח לך עגל בן בקר לחטאת" (ט - ב)

להודיע שמכפר לו הקדוש ברוך הוא על ידי עגל זה על מעשה העגל שעשה. [רש"י]

שואל ה"שפתי חכמים", הרי אין קטגור נעשה סגור, וא"כ איך יכול לבוא עגל לכפר על מעשה חטא העגל? ויש לומר דווקא בעבודת פנים כמו בבגדי כהונה כשהכהן גדול נכנס לפני ולפנים, אז הדין שלא יכנס בבגדי זהב משום אין קטגור וכו' אבל בעבודת חוץ לא היה הקפדה על זה.

"ויהי ביום השמיני קרא משה לאהרן ולבניו ולזקני ישראל" (ט - א)

יש להקשות מדוע כתוב שמשה קרא לאהרן ולא שאמר לאהרן, וכי אהרן היה רחוק ממנו? בספר "דבובי חן" לרבי דוב לבלוביץ מתרץ, אהרן זכה לשבח גדול על כך שברגע ששמע שמשה התמנה למנהיג לעם ישראל, שמח בשמחתו, וכמו שכתוב [שמות ד' - י"ד] "וראך ושמח בלבך", כלומר, הקב"ה הרואה ללבב מעיד שגם בתוך ליבו הוא שמח איתו על אף שהוא היה נביא ונשא את עול העם במשך שמונים שנה כשמשה היה במדין. ובפסוק זה מעידה התורה, שגם למשה רבנו היתה אותה מעלה, שהרי משה רבנו היה כהן גדול במשך שבעה ימים, והנה עוצר אותו הקב"ה ומורה לו להעביר את הדברים לאהרן. משה רבנו עושה זאת בשמחה, וזה מדויק בפסוק "קרא משה", ואין "ויקרא" אלא לשון חיבה, כמו שכתב רש"י על הפסוק [ויקרא א' - א] "ויקרא אל משה - קריאה לשון חיבה", כלומר, משה רבנו לא העביר את הדברים באופן סתמי, אלא קרא לו בחיבה ושמח איתו שמחה גדולה על התמנותו לתפקיד מרומם זה.

"לאהרן ולבניו ולזקני ישראל" (ט - א)

אמר ר' עקיבא, נמשלו ישראל לעוף, מה עוף אינו פורח בלא כנפיים, כך ישראל אין יכולים לעשות דבר חוץ מזקניהם [ויקרא רבה פ"א - ה].

"נמשלו ישראל כעוף", ישראל דווקא. אומר רבי חיים שמואלביץ, לומר לך, שאומות העולם שונים במהותם מעם ישראל, והם יכולים לעשות ולפעול כאוות נפשם ללא "זקניהם", ואין בכך כל חסרון. כמו שהבהמה והחיה ממלאות את תפקידן בשלימות גם בלי כנפיים, והכנפיים אינן נחוצות להם, כך גם אומות העולם יכולים למלא תפקידם ללא "זקניהם". לעומת זאת, ישראל משולים "לעוף", שאם איבד את כנפיו, הרי איבד את עיקר חיותו, ולא עוד, אלא שגרוע הוא יותר מבהמה, כי גם ללכת אינו יכול. זהו טבעם ומהותם של ישראל, כשאננם מחוברים ל"זקנים", הרי הם מאבדים את חיותם ואינם יכולים לעשות ולפעול בכלל. ולא עוד, אלא שבלעדי ה"זקנים" גרועים הם אף יותר מאומות העולם.

"ויהי ביום השמיני וכו' ויאמר אל אהרן קח לך עגל וכו' והקרב לפני ה'" (ט - א)

(ב)

משה רבנו ציווה לאהרן לקחת עגל, ולהקריבו מיד, בלי הכנה. לכאורה מדוע לא ציווה לו להכין את הקרבן, כמו שקרבן פסח וקרבן התמיד צריכים ביקור ארבעה ימים קודם? מתרץ רבי משה פיינשטיין בספרו "דרש משה", משה רבנו לימד אותנו, כי כאשר גומרים מצווה אחת, יש להזדרז למצווה אחרת שצריכים לעשות. שהרי ביום השמיני גמרו אהרן ובניו מצוות המילואים, שבעה ימים שציווה עליהם משה, אבל מיד התעסקו במצווה אחרת. לכן לא ציווה אותם לקחת מראש, אלא רק עכשיו אחרי גמר מצוות המילואים. כאשר אנו מקיימים ומסיימים מצוה, אין מקום לשאננות, לתחושה "נפטרנו מהמצווה", אלא מיד

בספר "שער בת רבים" מתרץ, כל מה שאנו אומרים ש"אין קטיגור נעשה סניגור", מדובר על עבודת ה' שאינה קשורה לתיקון וכפרה על החטא עצמו, שבזה אומרים לו שלא יעבוד בדברים המזכירים את חטאיו, ועל זה נאמר "אין קטיגור נעשה סניגור", אבל כשאדם בא לכפר על גוף החטא עצמו, אז אדרבה, כדברי הגמ' ביומא [פ"ו:י] היכי דמי בעל תשובה? אמר ר' יהודה, באותה אשה, באותו פרק, באותו מקום ועם אותם כוחות. מדוע? כי כשבאים לכפר על חטא, אז דווקא עם מה שעשית את החטא, איתו תכפר. לכן, כשבאים לכפר על מעשה העגל, מביאים קרבן עגל.

דוגמא נוספת היא בקרבן פסח. הקב"ה אמר שלקרבן פסח ישחטו טלה, מדוע דווקא טלה? כי בני"י עבדו לו לע"ז במצרים. ואם תאמר שאין קטגור נעשה סניגור? אז אדרבה, כשאתה בא לכפר על הדבר עצמו, אז בו עצמו תבוא לכפר על החטא. וכן אומרים בחז"ל "יבוא זהב המשכן וכפר על עגל הזהב" [שמו"ד נ"א - ו'].

"ויאמר אל אהרן קח לך עגל בן בקר לחטאת" (ש - ב)
להודיע שמכפר לו הקב"ה ע"י עגל זה על מעשה העגל שעשה. [רש"י]
מקשים העולם, כפרה זו לשם מה היא באה, הרי מבואר בהרבה מקומות בגמרא ובמדרש, שאהרן לא חטא כלום בחטא העגל? אמר רבי דוד מלידא, בעל ה"עיר דוד", ע"פ מה שכתב הזהר הקדוש, שאילו לא לקח אהרן הזהב מידם, אלא שהיה מניחם תחילה על הארץ, לא היו מצליחים, שנאמר "ויקח אהרן מידם" לכן "ויצא העגל הזה", וא"כ, באמת גם אהרן לא חטא, אך עיקר עונו היתה הלכיהה לבד, והכפרה היא על הלכיהה, וזה מה שכתוב "קח לך עגל", אני מצווה "לקחת" עגל דווקא, וזה יהיה לך כפרה על אותה לקיחה שלקחת.

"ואל בני ישראל תדבר לאמר קחו שעיר עזים לחטאת ועגל וכבש בני שנה תמימים לעלה" (ש - ב)

"קח לך עגל בן בקר לחטאת ואיל לעולה תמימים והקרב לפני ה'" (ש - ב)
"קח לך עגל" - להודיע שמכפר לו הקב"ה ע"י עגל זה על מעשה העגל שעשה. [רש"י]
שואל בעל "חנכות התורה", מה כוונת רש"י "להודיע", למי היה צריך להודיע זאת? ותירץ על פי הגמ' בסוטה [ל"ב:] שאומרת, שמהפסוק "במקום אשר תשחט העולה תשחט החטאת" למדנו שלא חילק הכתוב במקום ההקדמה בין קרבן חטאת לקרבן עולה, ושניהם נשחטים בצפון, מדוע? "כדי שלא לבייש עוברי עבירה". אדם שחטא ומביא קרבן חטאת, אם ישחטו את הקרבן במקום אחר, יבינו שהוא חטא, ויתבזה בכך, וחסה התורה על כבודו, ואמרה שיקריב במקום שמקריבים את העולה. אבל זה נוגע רק לקרבן חטאת רגיל, אבל קרבן חטאת שבא על חטא ע"ז היה שונה מקרבן עולה, כי לקרבן עולה מביאים כבשה, ולחטאת של עבודה זרה היו מביאים שעירה, ומדוע? אומרת הגמ', שם רצוי שיתבייש, כדי שתהיה לו כפרה. וזה מה שהיה קשה לרש"י, איך ציווה הקב"ה בגלוי להביא קרבן חטאת, הלא תהיה לו מזה בושה, כי כולם יידעו שזה קרבן חטאת, שהרי זה היה קרבן ראשון ועדיין לא הקריבו במקום זה שום קרבן עולה? אלא, שקרבן חטאת שנצטווה כאן אהרן להביא, בא על חטא העגל שהיה עבודה זרה, לכן אמר הקב"ה למשה לקרוא לאהרן ולבניו ולזקני ישראל, ולומר להם להביא עגל לחטאת, ומדוע עשו לו ביזיונות אלו? אומר רש"י "להודיע שמכפר לו הקב"ה על עוון העגל על ידי עגל זה" - בגלל הבושה שהיא בגלוי וידוע לכל.

שואל ה"חתם סופר", מדוע בני ישראל הביאו עגל לעולה, ואילו אהרן הביא עגל לחטאת? ומתרץ, אהרן עשה את העגל, אבל המחשבה שלו היתה לשם שמים, יוצא שהוא חטא במעשה אבל לא במחשבה. בני ישראל עשו ההיפך. הגמ' בע"ז [ה:] אומרת, שבני ישראל לא היו ראויים לאותו חטא, אלא כדי להראות דרך תשובה לרבים. וכן דוד המלך לא היה ראוי לחטא בת שבע, אלא להראות דרך תשובה ליחיד. וא"כ, האם כשבני ישראל עשו את העגל, הם חשבו שזו דרך תשובה לרבים? לא! יוצא שבמחשבה הם כן חטאו, כלומר, הם חטאו במחשבה ולא במעשה. וא"כ, חטאת באה לכפר על שוגג, שזה מעשה שנעשה ללא כוונה, לכן הכהן מביא עגל לחטאת, אבל בני ישראל מביאים עגל לעולה, כי עולה מכפר על ההוריה הלב, והם כאמור חטאו במחשבה.

מוסיף ה"חתם סופר" ואומר, חטא מכירת יוסף היה היפוכו של חטא העגל. במכירת יוסף, היתה מחשבתם לרעה, אך הקב"ה חשבה לטובה, והתגלגל המעשה לטובה. לעומת זאת, בחטא העגל, היה מחשבתם לטובה ולשם שמים, וכפי המבואר במפרשים, שהיו מתאווים להשראת השכינה, אבל המעשה בפועל היה רע, ולכן, אף שהיה צד של לימוד זכות על מעשה העגל, בא מעשה מכירת יוסף וטפח על פניהם - כי שם היתה מחשבתם לרעה, לכן נצטוו ישראל להביא שעיר ועגל, כדי שיבוא השעיר והעגל ויכפרו גם על המחשבה וגם על המעשה, שעיר עיזים כנגד המעשה, ועגל לעולה כנגד המחשבה.

"ויאמר אל אהרן קח לך עגל בן בקר לחטאת" (ש - ב)

להודיע שמכפר לו הקב"ה ע"י עגל זה על מעשה העגל שעשה. [רש"י]

בספר "פנינים" מביא לפרש את דברי רש"י עם סיפור מהספר "לקח טוב". במשנה באבות [גמ"ד] כתוב, חביב אדם שנברא בצלם וכו' חיבה יתירה נודעת להם שנקראו בנים למקום שנאמר "בנים אתם לה' אלוהיכם". נשאלת השאלה, מה הכפילות בדברי התנא, שבנוסף ל"חביבין ישראל" הוא אומר "חיבה יתירה נודעת להם", מהי המשמעות ה"נודעת להם" הנושאת בכנפיה "חיבה יתירה"? אומר רבי חיים קרייזוויטש קושיא זו היתה קשה לי שנים רבות עד שבא מעשה לידי, מעשה שבעקבותיו נתחוויר לי דברי המשנה. ומעשה

שואל המהרי"ל דיסקין, בפרשת תצוה נאמר "לקח פר אחד בן בקר ואילים שנים תמימים" [שמות כ"ט - א], וכתב שם רש"י לכפר על העגל, וא"כ כבר התכפר חטא העגל בלקיחת הפר ההוא, וא"כ לשם מה נדרשו הכהנים לכפרה נוספת? ומתרץ, אכן שתי כפרות יש כאן, הפרים עם האילים שבפרשת תצוה היו משל ציבור ושימשו כפרה כללית על חטא העגל לכהנים כדי לקדשם לכהונה. לעומת זאת, העגל שנצטווה אהרן היה משל עצמו ועבור עצמו, לכפר על חלקו שלו במעשה העגל. ואפילו שכידוע כל כוונתו של אהרן במעשה העגל

לפי שהם הממשכנים את האחרים ויש בכך ביוון שימשכנו אותם עצמם]. נמצא שבזה חינוך את אהרן בלמדו אותו שעליו לפקח ולוודא שבני ישראל מביאים את החיובים שעליהם.

"קחו שעיר עזים לחטאת" (ט - ג)

וכי מה ראו ישראל להביא יותר מאהרן? אלא אמר להם, אתם יש בידכם תחילה ויש בידכם בסוף. יש בידכם בתחילה, וישחטו שעיר עזים" (במעשה מכירת יוסף), ויש בידכם בסוף, "עשו להם עגל מסכה". יבוא שעיר ויכפר על מעשה שעיר, יבוא עגל ויכפר על מעשה העגל. [ילקוט שמעוני רמז תקכ"א]

הקשה ה"פרדס יוסף", לכאורה אינו מובן, מדוע יחד עם קרבן הכפרה על מעשה העגל, הוצרכו בני ישראל להביא קרבן נוסף לכפר על מעשה מכירת יוסף, מדוע חטא העגל עורר את החטא של מכירת יוסף, מה הקשר בין הדברים? ומביא הגהות מהרי"ד על ה"תורת כהנים" שכתב: במדרש מבואר שכעס האחים על יוסף היה, שראו בנבואה שייצא ממנו ירבעם בן נבט שיעמיד עגלי זהב ויחטיא את בני ישראל בעבודה זרה, ורצו האחים למנוע זאת ולכן מכרוהו. אמנם, תירוצו זה של האחים להצדיק את מעשה המכירה, היה טוב רק עד חטא העגל, אבל כאשר גם זרעם חטאו בעשיית העגל לעבודה זרה, אז התבטל התירוצו, ועכשיו כשהביאו כפרה על חטא העגל, נזקקו להביא קרבן נוסף לכפר על מעשה מכירת יוסף, כי על ידי חטא העגל התעורר חטא מכירת יוסף.

תירוצו נוסף כתב ה"משך חכמה" בהקדם מה שיש להקשות. מדוע לא עיכב עוון מכירת יוסף עד עכשיו - לא את יציאת מצרים ולא את קריעת ים סוף, וגם לא את מתן תורה? אלא, שעל חטא של יוסף היה להם תירוצו, הם טענו ליוסף, מדוע לא הוכחת אותנו אם ראית בנו מעשים רעים, מדוע רצת לספר זאת לאבינו? אנחנו הכתובת לכל הטענות! אותנו בעצמנו היה לך להוכיח! אבל בחטא העגל, הרי הרגו בני ישראל את חור בנה של מרים שאמר להם תוכחה, והתגלה שלא היה ליוסף אפשרות לומר להם דברי תוכחה, כי חשש פן יתגרשו, והוכרח להוכיחם באמצעות אביו. וא"כ, ע"י חטא העגל חזר והתעורר חטא מכירת יוסף, ומשום כך הוצרכו להביא כפרה גם על חטא זה.

"ה' נראה אליכם" (ט - ד)

כתוב בתוס' הרא"ש שתי תיבות אלו "נראה אליכם" הם אותיות "אהרן מיכאל" מלמד שלכבוד אהרן להראות לכל באי עולם שנתכפר לו עוון העגל נראה השכינה בגלוי, ועוד לכבודו הוקם מיכאל השר הגדול על ישראל ומלמד סגוריה עלינו בשמים, וזה שכתוב [תהילים קל"ג - ב] "כשמן הטוב על הראש יורד על הזקן זקן אהרן" למה נאמר שני פעמים "זקן" אלא לרמז על השניים המשוחים באותו שמן המשחה, אהרן למטה ומיכאל למעלה.

"זה הדבר אשר ציווה ה' תעשו וירא אליכם כבוד ה'" (ט - ו)

להלן [פסוק כ"ג] כתב רש"י, לפי שבכל שבעת ימי המילואים שהעמידו משה למשכן ושימש בו ופרקו בכל יום לא שרתה שכינה, והיו ישראל נכלמים, לכן אמר להם "זה הדבר אשר ציווה ה' תעשו וירא אליכם כבוד ה'". אמר ה"חפץ חיים", בני ישראל חשבו, שמיד שיבואו ויעמדו לפני ה', מיד יתגלה לפנייהם כבוד ה'. הודיע להם משה, שתחילה עליהם לעקור מליכותיהם את היצר הרע

שהיה, לפני מלחמת העולם השנייה, כשריח אבק שריפה כבר נישא באוויר, ניגש אלי יהודי וצורר מסמכים בידו. יש לי בקשה, אמר האיש, הימים ימי ערב מלחמה, ואני רוצה להפקיד מסמכים אלו המעידים על פיקדון שיש לי באחד הבנקים בשווייץ, כדי שאם אמות חלילה במלחמה והרב שליט"א יישאר בחיים, יוכל להעבירם לידי אחד מצאצאי. בקשתי שטוחה לפניך, שיואל הרב בטובו לאתר משהו מצאצאי, ולהעביר לידי את המסמכים, כדי שיוכל להנות מהכסף.

כעבור עשרים שנה, נסעתי באחת מרכבות התחתית בארה"ב, והתיישב לידי אדם עני שהיה נראה שהוא מתייסר, וסיפר לי שהגיע לארה"ב כפליט ללא משפחה ובלי מקצוע, כיום הוא משמש כ"מלמד" בעיירה קטנה, ומתפרנס בקושי. כשסיים, שאלתיו לשמו, וכאשר נקב בשמו חזרתי ושאלתיו, האם פלוני שהפקיד בידי את המסמכים, הוא קרוב משפחה שלך? השיב האיש, בוודאי, זה אבי. מיד סיפרתי לו על הירושה הגדולה שהוריש לו אביו, ומסרתי לו את המסמכים. אבל אין לי כסף לנסוע לשווייץ, אמר הבן המופתע. אל דאגה, אמרתי לו, אני אלווה לך את הסכום הדרוש. האיש מיהר לנסוע לשווייץ, ושם התברר שהפיקדון הכיל סך של שלשת רבעי מיליון דולר! זה היה לפני שלושים שנה, ובאותו פרק זמן היה נחשב לסכום אגדי.

המשיך ר' חיים קרייזוויטש ושאל, מה היה האיש הזה במשך העשרים וחמש השנים, עשיר או עני? עשיר, השיבו כולם פה אחד. ואני אומר לכם, אמר הרב, שבפועל הוא היה עני, מדוע? כי חסרה לו הידיעה על הירושה הגדולה שנפלה לו בחלקו. זאת רוצה המשנה הלמדנו, "חביבין ישראל", זוהי עשירות שאין כדוגמתה ואין קץ לה, אבל כל זמן שחסרים אנו את ה"נודעת להם", הרינו דלים ורשעים! ולכן אומר התנא "חביבה יתירה נודעת להם", דהיינו, כאשר אנו מתוועדים לידיעה החשובה בדבר היותנו צלם אלוהים, בנים למקום ומקבלי כלי חמדה, אנו נעשים מוקפים בחיבה יתירה גדולה ומרנינה לאין שיעור! מה רב היא איפוא העושר והאוצר שאפשר להשיג על ידי גילוי "נודעת להם", וככל שתתרבה ה"נודעת להם" בכל שלושת העניינים החשובים במשנה, תגדל ותתעלה ה"חיבה יתירה" שזכינו לה.

ולפי"ז אפשר להבין את רש"י, "קח לך עגל - להודיע שמכפר לו הקב"ה ע"י עגל זה על מעשה העגל שעשה", ולכאורה מה כוונת רש"י במילה "להודיע", למי היה צריך להודיע זאת? אבל ע"פ הסיפור שהובא, יובן היטב, כי זה לא מספיק שעוון העגל יכופר לו, יש ענין "להודיע" לאהרן, שיידע להעריך את אותו כפרה שניתנה לו על עוון העגל.

"ואל בני ישראל תדבר לאמר" (ט - ג)

שואל ה"בלי יקר", למה ציווה משה את אהרן לדבר אל בני ישראל, וכי משה לא יכל לומר את הדברים בעצמו? ומתיר, משה רבנו רצה להראות לכלל ישראל כי אהרן נקי מחטא, ולכן ציווה "ואל בני ישראל תדבר לאמר", העובדה שאהרן עצמו מצוה את ישראל, מעידה כי אכן נקי הוא מן החטא, שאם לא כן, איך אהרן היה יכול לצוות על ישראל לקחת עגל לכפרה, והלא יאמרו לו "טול קורה מבין עיניך" [ערכין ט"ו].

רבי חיים קניבסקי זצ"ל בספרו "טעמא דקרא" מתיר, שזו ממצוות אהרן הכהן. כי תפקיד הכהן הוא לדאוג שבני ישראל יקריבו את הקרבנות שלהם [וכמובא בירושלמי (שקלים א, ג) שאין ממשכנים את הכהנים על מחצית השקל, וביאר דברי הירושלמי, שהוא

ולהתאחד כולם בדעה ובעצה אחת, וכשם שהקב"ה יחיד בעולמו, כך יהיו אף הם עם אחד, ואז יראה עליהם כבוד ה', לא להאמין בלב, אלא במעשה, בכיוון המעשים למטרה אחת - לשם שמים. רק על ידי כך, אפשר להביא לידי התגלות שכינה, "זה הדבר אשר ציווה ה' תעשו", אז "וירא אליכם כבוד ה'".

"ויאמר משה אל אהרן קרב אל המזבח" (ט - ז)

אמר לו משה, למה אתה בוש, לכך נבחרת. [רש"י]

בספר "על התורה", מביא בשם רבי יחיאל מאיר מגוסטינין, ברגע שנבחר אהרן למשרה גבוהה, התחילו אנשי ערב רב, בעלי מחלוקת, לרנו אחריו ולזלזל בכבודו. אמרו: ראיתם בן עמרם זה שרקד לפני העגל, עכשיו עומד ומשמש לפני ה'. שמע אהרן את עלבונם, כבש פניו בקרקע והתבייש. אמר לו משה, למה אתה בוש? כלום אינך יודע שזה חלקו של כל איש ציבור, שישמע בושות וחרפות? אין לך אלא להסתגל ולהתרגל לגורלך, כי "לכך נבחרת", לסבול מכל מיני משמיצים טרחנים וטרדניים.

"קרב אל המזבח" (ט - ז)

למה היה משה רבנו היה צריך לומר לאהרן "קרב אל המזבח" ולשכנעו לעבוד בעבודת הקודש?

כתוב בקהלת [י"א - ט] "שמח בחור בילדותך ויטיבך לבך בימי בחורותיך והלך בדרכי לבך ובמראה עיניך ודע כי על כל אלה יביאך האלקים במשפט". אומרת הגמ' [שבת ס"ג], עד כאן דברי היצר הרע, ופירש"י עד "ודע כי על כל אלה", מכאן ואילך יצר הטוב "כי על כל אלה יביאך האלקים במשפט". אומר המגיד מדובנא, שעל דרך הדרוש אפשר לומר שהכל הוא דברי היצר הרע. וכדרכו מבאר במשל, למה הדבר דומה, אדם אחד פגש בחברו ושאלו "האם כבר אכלת היום משהו"? ענה החבר, לא, ובטני כבר מקרקרת. אם כך המצב, אומר הראשון, אני מזמין אותך לאכול. נכנסו לאכול, והחבר הזמין כיד המלך. לפני ברכת המזון, נשמט המארח מהמקום והשאיר את חברו עם חשבון בהתאם. הגיע בעל המסעדה עם החשבון, "אני רק הוזמנת", התפתל החבר, "חברי הוא זה שצריך לשלם". לא עזר לו כלום, אך כיון שהפרוטה לא היתה מצויה בכיסו ולא היה לו מדיחן לשלם נתן את שעונו כערבון, ויצא. לאחר שבוע, הוא פגש את ה"מארח" שלו, והתנפל עליו בשצף קצף. עצר אותו החבר ואמר לו, "אני מבין שהשארית שם את השעון היקר שלך, שעון זה עולה לפחות פי שתיים ממחיר הארוחה, ולפדות אותו אתה לא יכול, אז תחזור ותאכל עוד ארוחה דשנה". אומר המגיד מדובנא, כך פועל היצר הרע, "שמח בחור בילדותך", ומאחר וממילא יביאך האלוקים במשפט, תמשיך לעשות עוד חיים, אל תעצור, ממילא אתה כבר שקוע מעל הראש.

לפי"ז מסביר ה"פרדס יוסף", משה אמר לאהרן "קרב אל המזבח ועשה את חטאתך", כי אהרן היה במצב של כפרה על חטא העגל. והנה בא יצה"ר, וצייר לו את המזבח כמו עגל עם קרניים. "לכך נבחרת" אומר משה לאהרן, כדי לכפר על זה ה' שלח אותך, יש כפרה ואל תשמע לעצת היצר, שכביכול אין לאדם כפרה על מה שעשה.

ביאור נוסף הובא בעלון "אש דת", כותב ה"חפץ חיים", משל בכפרי אחד שלאחר תקופת האסיף הגיע אל המתבן להכניס תבואתו. אך עגלתו היתה עמוסה מידי, ולא יכלה להיכנס. מה עושים? נכח שם ליצן אחד שאמר לו,

שתמורת עשרה רובל אייעץ לך עצה! שמח הכפרי, והלץ נתן לו זכויות מגדלת והנחה אותו להביט דרכה על הפתח, "עכשיו תוכל להכניס את התבואה", אמר הליצן והלך. רדף אחריו הכפרי ואמר לו, הפתח אמנם גדול, אבל גם התבואה גדולה יותר. אין בעיה, אמר הליצן, אתן לך זכויות מקטנת ותוכל להסתכל על התבואה ותראה כמה היא קטנה... שוב ניסה הכפרי ולא הצליח, בא אל הליצן, אמר לו הליצן, "על התבואה תסתכל עם זכויות מקטנת, ועל הפתח עם זכויות מגדלת, וכך תוכל להכניסה.

כך פועל השטן, אומר ה"חפץ חיים", לפני שאדם עובר עבירה, בא השטן לשכנע את האדם לעשות עבירה. איך אוכל לעשות עבירה? נבהל היהודי. והשטן עונה, זאת עבירה? בקושי מנהג... כולם עושים זאת, וחוזי מזה, תוכל לעשות תשובה... לאחר שעשה עבירה והחל חוזר בתשובה, בא השטן עם זכויות מגדלת, ואומר, על כזאת עבירה אתה רוצה לעשות תשובה? הלא אתה שקוע בבזיון מעל לראש. לכן אומרים "והסר שטן מלפנינו ומאחרינו", שלפני החטא הוא בא להראות לנו שזה לא חטא, ולאחר החטא הוא בא לשכנע אותנו שאי אפשר לעשות תשובה על חטא זה.

"ויאמר משה אל אהרן קרב אל המזבח" (ט - ז)

"קרב אל המזבח" - שהיה אהרן בוש וירא לגשת אמר לו משה, למה אתה בוש? לכך נבחרת. [רש"י]

כותב ה"אדרת אליהו", המילים "בוש" ו"ירא" היינו בושה ופחד, אלו שתי תכונות שונות. אהרן היה מתבייש לגשת אל המזבח כיון שעשה את העגל, וגם היה ירא לעשות זאת, כי היה יודע ברוח הקודש שיהיה ערעור על כהונתו על ידי קרח. טענתו של קרח על הכהונה היתה משום שרצונו להיות כהן גדול. ולכאורה, וכי קרח לא ידע ש"אין מעמידין פרנס על הציבור אלא אם כן קופה של שרצים תלויה לו מאחוריו", וכמו שהגמ' ביזא [כ"ב]. אומרת, בשלמא אהרן הכהן היתה לו "קופה" של עגל, אך איזו קופה של שרצים היתה לקרח? זהו שאמר משה לאהרן: "קרב אל המזבח" כי לכך נבחרת, דווקא מפני שעשית את העגל ויש לך קופה של שרצים, לכך נבחרת לכהונה, ממילא אל לך להיות ירא, כי אף אחד לא יערער על כהונתך! אמנם, רש"י בפרשת קרח [ט"ז - ז] כתב שעיינו של קרח הטעתו וראה שיצא ממנו שמואל שלא היתה לו קופה של שרצים מאחוריו, ועם כל זאת הנהיג את עם ישראל, וא"כ גם קרח יכול להיות מנהיג ללא קופה של שרצים! ולא ידע קרח שלשמואל תהיה קופה של שרצים - הלא הוא קרח בעצמו.

בדרך נוספת באר ה"אדרת אליהו" את המילים "לכך נבחרת", שהרי כהן עובד עם כף יד קמוצה [קומץ את המנחה] ועם כף יד פתוחה [מברך את עם ישראל]. המילה "כך" מורכבת משתי אותיות, כ' קמוצה וך' פתוחה. לכן אמר לו "לכך נבחרת", נבחרת לעבודת הכהונה, ואיך עושים זאת? עם שתי כפות, כף פתוחה וכף קמוצה.

הסבר נוסף כתב בספר "שער בת רבים" על פי דברי הגמ' בברכות [י"ב] "כל העושה דבר עבירה ומתבייש בו מוחלין לו על כל עוונותיו", ולומדים זאת משואל, שהעלה באוב את שמואל ואמר לו שהוא יוצא למלחמה מחר והקב"ה לא עונה לו, לא בנביאים ולא בחלומות, ולא אמר לו כי אינו עונה לו גם ב"אורים ותומים", כי התבייש בעבירה שהרג את נוב עיר הכהנים. מיד אמר לו שמואל

"מחר אתה ובניך עמי" [שמואל א', כ"ח - י"ט], ומפרשת הגמ' עמי במחיצתי. ואם שואל הרג את נוב עיר הכהנים, איך יוכל להסתופף במחיצת שמואל הנביא? אלא אומרת הגמרא, רואים מכאן שכל העושה עבירה ומתבייש בה מוחלים לו על כל עוונותיו. והנה, אהרן עשה את העגל רק לשם שמים, מדוע אפוא הוא צריך כפרה? אלא שאמר לו הקב"ה: אמנם אתה עצמך לא התכוונת לעבור עבירה, אך הרי אתה החטאת את ישראל, ולכן אתה גם תגרום להם לחזור בתשובה. איך? כשבא אהרן להקריב היה בוש, אמרו כולם, ומה אם אהרן שלא עשה כלום מתבייש, אנו להיכן נוליד את חרפתינו? מיד חזרו כל העם בתשובה. אמר לו משה: למה אתה בוש? לך נבחרת, כדי שמכח הבושה שלך יתביישו כולם וישובו בתשובה שלימה.

בספר "המאור הקטן" פירש בשם רבי אהרן דרשן מלובלין, לפי מה שכתוב בשו"ע או"ח, ששליח ציבור קבוע צריך ללכת להתפלל לפני התיבה ולא יסרב כלל. אמנם מי שאינו קבוע להתפלל לפני התיבה, פעם ראשונה יסרב ופעם שניה יתבהב, ואח"כ ילך. והנה, אהרן לא ידע שיהיה כהן קבוע ולכן היה אהרן בוש מלגשת ורצה לסרב. אמר לו משה, למה אתה בוש, לך נבחרת, להיות כהן קבוע, ואינך צריך לסרב.

רבי חיים פלאגי מבאר וכן כתב ה"מגלה עמוקות" - בפרשת שמות [ד' - י"ד] מסופר, שכאשר אמר הקב"ה למשה לגאול את ישראל, טען לפניו "מי אנכי כי אלך"? אמר לו הקב"ה "אני אלך אתך". ממשיך משה וטוען "בי ה' לא איש דברים אנכי גם מתמול גם משלשום וכו' כי כבד פה וכבד לשון אנכי". והקב"ה עונה לו "מי שם פה לאדם או מי ישום אלם או חרש או פקח או עוור הלא אנכי ה'. ועתה לך, ואנכי אהיה עם פיד והוריתיך אשר תדבר". אבל משה עדיין אינו מסכים, "ויאמר: בי ה' שלח נא ביד תשלח", ואז "ויחר אף ה' במשה ויאמר הלא אהרן אחיך הלוי", שהיה עתיד להיות לוי ולא כהן, והכהונה היתה אמורה לצאת ממך (היינו ממושה רבנו), ומעכשיו לא יהיה כן, אלא הוא יהיה כהן ואתה תהיה לוי. והנה, כאן מבקש משה רבנו מאהרן שיטול על עצמו את תפקיד הכהונה ויגש להקריב את הקרבנות, ואהרן מסרב. אמר לו משה, אם תסרב פעם נוספת, תאבד גם אתה את הכהונה, כי הרי "לך נבחרת", אתה זכית בכהונה בגלל שאני סירבתי לבקשת הקב"ה, ואם אתה תסרב כעת, תפסיד גם אתה את הכהונה.

ה"דגל מוחנה אפרים" מביא בשם הבעש"ט, היינו, בגלל זה, שאתה ביישן וענוותן, שיש לך יראה ובושה מהקב"ה, וחושב שאינך כדאי והגון. בשביל כך נבחרת, בגלל מידת תפארת זו, כי "זבחי אלוקים רוח נשברה".

ה"אמרי אמת" מסביר, מובא בשם רבי חיים ויטאל, שלכל אדם ואדם יש נקודה מיוחדת שעליו לתקנה, ודווקא בגלל שהדבר מיוחד אליו, יש לו עליו הסתר גדול, והיצר הרע משתדל בכל כוחו להכשילו בדבר זה יותר מכל העניינים האחרים. ואדרבה, לפי הקשיים המרובים שהוא נתקל בהם בענין מסוים ומיוחד, יבין האדם כי זו גופא הנקודה המיוחדת אצלו שעליו לעמוד ולתקן. א"כ, הרי דווקא הקשיים שיש לאדם בעבודת ה', הן בעצם סימנים ותמורות לאדם כי אדרבה עבודתו רצויה לפני הקב"ה, ואם יתמיד בזה יצליח מאוד. וזהו

שאמר משה לאהרן "קרב אל המזבח", ואדרבה, מגודל המניעות והקטרוג שהיצר מסנוור את עיניו, מתוך זה גופא מתברר ומתגלה לך כי "לך נבחרת". וכאן המקום להביא את דברי רבנו הגר"א מוילנא "איך ידע אדם מה קלקל בגילגול הקודם? יש על זה שני סימנים. א'. במה שנכשל בגלגול זה הרבה פעמים. ב'. באיזו עבירה נפשו חשקה לו מאוד, לפי שהורגלה מקודם ונעשה טבע, ולכן יש בני אדם שחושקין בעבירה אחת יותר, והאחר בעבירה אחרת יותר".

"וכפר בעדך ובעד העם ועשה את קרבן העם וכפר בעדם" (ט - ז)
שואל ה"חתם סופר", מדוע בהתחלה כתוב "כפר בעדך ובעד העם", ואח"כ שוב חוזרת התורה "וכפר בעדם"? אלא, תחילה נצטווה אהרן לכפר על חטאי עצמו, וזהו "כפר בעדך", אך עם זאת נדרש אהרן לכפר גם על חטאי העם, שהוא עצמו חייב בהם מדין ערבות, וזהו "בעד העם". ואחרי שאהרן יהיה נקי מכל חטא לגמרי, יבוא זכאי ויכפר על החייב, וזהו "ועשה את קרבן העם וכפר בעדם".

"וכפר בעדך ובעד העם" (ט - ז)
בני ישראל הם היו העילה לחטאו של אהרן הכהן כמעשה העגל, שכן הם הכריחוהו לעשות את העגל, ואהרן הכהן בליט ברירה עשה את העגל, כמבואר בגמ' [סנהדרין ח:], עיי"ש. והנה אמרו חז"ל: כל מי שחברו נענש על ידו - אין מכניסין אותו במחיצתו של הקב"ה, נמצא שגם בחטאו של אהרן הכהן היה להם לבני ישראל חלק, נוסף על מה שהיה להם חטא בעצמם בעשיית העגל, באמרם "אלה אלוהיך ישראל", אם כך, מבאר ה"משך חכמה", כפרתו של אהרן הכהן הייתה גם כפרתם של בני ישראל על החלק שהיה להם בגרימת חטאו של אהרן הכהן. לפיכך אמר הכתוב "ועשה את חטאתך וכפר בעדך ובעד העם", קרבנותיך לא יכפרו רק עליך בלבד, כי אם גם על העם אשר גרם לו לחטוא בחטא זה.

"ויאמר משה אל אהרן קרב אל המזבח ועשה את חטאתך ואת עולתך וכפר בעדך וכו' ויקרב אהרן אל המזבח וישחט את עגל החטאת אשר לו" (ט - ז - ח)
הגמ' בסוטה [ה:]. אומרת, א"ר חייא בר אשי אמר רב, ת"ח צריך שיהא בו אחד משמונה בשמינית. ובפשטות דברי הגמ', הכוונה שלת"ח צריך שיהא שמינית שבשמינית שבגאווה. אך ה"אבני נזר" פירש, שהכוונה לפסוק השמיני שבפרשת שמיני "ויקרב אהרן אל המזבח וכו'", שאהרן היה בוש ודואג על העגל שעשה, ולכן אמר לו משה "קרב אל המזבח ועשה את חטאתך", פירשו, כמו שאמרו צדיקים "עשה דוחה לא תעשה", אם אדם ח"ו עבר על "לא תעשה", העצה לך היא תרבה ב"עשה", וכך תזכה לדחות מקרבך את הלא תעשה. וכן "סור מרע ועשה טוב", אם רצונך לסור מהרע, אל תתעסק בכך, כי אף פעם לא תגמור ורק תמשיך להסתבך, אלא "ועשה טוב", תתחיל בעשיית מעשים טובים, וממילא כל הרע יסור ממך. וכך עשה אהרן, כמו שכתוב "ויקרב אל המזבח וישחט את עגל החטאת אשר לו", וכך הצליח לצאת מן אותו רושם של חטא. וכן כל ת"ח, צריך שיהיה בו המידה הזאת של הפסוק השמיני שבפרשת שמיני, שגם אם ח"ו יכשל בחטא, הוא צריך להרבות ב"עשה טוב" ולהמשיך הלאה, וכך יזכה לחזור בחזרה אל הקדושה.

"ויקרא בני אהרן" (ט - ט)

וכעסו זה על זה, לא יכול היה אהרן לברכם בברכת כהנים. אבל אחרי שהוקרבו הקרבנות, הקב"ה סלח לכולם ונעשו אוהבים, יכול אהרן לברכם ולומר מתוך אהבה אמיתית "יברך ה' וישמרך".

"וישא אהרן את ידו אל העם וכו' ויבוא משה ואהרן אל אוהל מועד ויצאו ויברכו את העם וירא כבוד ה' אל כל העם" (ט - כ"ב - כ"ג)

גם אם עשה אדם את כל מה שציווה אותו הקב"ה, אומר ה"בית מאיר", עדיין נצרכת תפילה שיהיו המעשים לרצון ולא תצא תקלה תחת ידו. בני ישראל עשו את כל מה שציווה הקב"ה ועדיין לא שרתה שכינה, ורק אחרי שקיבלו ברכה ממושה ואהרן, אז "וירא כבוד ה' אל כל העם". ללמדנו, שאפילו כשעושה האדם דבר טוב, כגון מקים מוסד של צדקה או תלמוד תורה, עדיין זקוק הוא לברכה ולבקשת רחמים, שע"י מעשיו יתרבה כבוד שמים, ולא ח"ו להיפך. גדולי ישראל היו שופכים דמעות כמים בזמן יסוד והקמת מקומות של תורה למען הצלחת המקום.

רבי אפרים זלמן מרגליות ייסד ישיבה בעירו ברוד, אבל הישיבה לא הצליחה כמו ישיבתו של רבי חיים מוואלוז'ין. בהזדמנות נקלעו רבי אפרים זלמן מרגליות ורבי חיים מוואלוז'ין לפונדק אחד, שאל רבי אפרים זלמן מרגליות את רבי חיים מוואלוז'ין מה סוד הצלחתו? שאל אותו ר' חיים, מה עשיתם ביום חנוכת הבית? אמר לו, עשינו סעודה גדולה עם כלי זמר וכו'. ענה לו ר' חיים, כשחנכנו את הישיבה בוואלוז'ין, קבענו תענית ואמרנו סליחות בבכי רב. וכפי הנראה, כל דבר שמשקיעים דמעות בייסודו, יש לו קיום.

מעין זה מספר בספר "פאר הדור" [חלק ב' עמוד רכ"ה] על הרב מפוניבז', שבהנחת אבן הפינה - מרוב התרגשות פרץ בבכי שזעזע את כולם. עודדו ה"חזן איש" ואמר לו, כשמתחילים עם י"ש ועוגות, ספק מצליחים ספק אין מצליחים, אבל "הזורעים בדמעה", ודאי "ברינה יצלחו". דמעות הן הערובה להצלחה, הכל צריך להיות קדוש מתחילה ולשם שמים.

"וירא כבוד ה' אל כל העם" (ט - כ"ג)

היו ישראל נכלמים ואומרים למושה, משה רבנו, כל הטורח שטרחנו שתשרה השכינה בינינו ונדע שנתכפר לנו עוון העגל, לכן אמר להם וכו'. [רש"י]
כל הטרחה שטרחו ישראל, היתה כדי שתשרה שכינה ביניהם, אך הדבר לא עלה בידם, עד שהתפלל משה וירדה שכינה לישראל. שואל ה"חתם סופר" מדוע באמת לא נענו ישראל במעשיהם, ולא שרתה שכינה ביניהם, והרי בפסוק ו' הצטוו בני ישראל "זה הדבר אשר ציווה ה' לעשות וירא אליכם כבוד ה'?" אלא, היא הנותנת, שהרי את מעשיהם עשו ישראל כדי שתשרה עליהם שכינה, ונמצא שכונתם לא היתה אך ורק לשם שמים, לכן לא נענו ולא שרתה שכינה במעשה ידיהם, עד שבא משה והתפלל וירדה שכינה לישראל.

ומביא עוד לפרש, בשו"ע או"ח [קנ"ג - ח] נפסק, אם בנו בית סתם והקדישוהו אח"כ לבית כנסת, דינו כבית הכנסת, אבל אינו קדוש עד שיתפללו בו אפילו אם בנאוהו לשם בית כנסת. וא"כ, כדי שתחול הקדושה על בית הכנסת, לא די בבנייתו בקדושה, אלא גם צריך להתפלל בו, לכן לא שרתה שכינה במעשה ידיהם עד שבא משה והתפלל, וע"י כך חלה הקדושה ושרתה השכינה.

שואל רבי זלמן סורוצקין, בכל פרשת שמיני לא נזכרה כלל "כהונה" לא באהרן ולא בבניו, ואילו בפרשת ויקרא נאמר בכל מקום "בני אהרן הכהנים"? ומתרץ בשם רבי שלמה קלוגר בספרו "אמרי שפר", שלמה המלך אומר בקהלת [ח] - "אין שלטון ביום המוות", וכהונה הוא לשון שלטון ומכיון שמתו נדב ואביהו ביום ההוא, לא נאמרה בכל הפרשה "כהונה" כי אין שלטון ביום המוות. ומביא לזה ראיה, שגם במיתת אהרן ומסירת הכהונה לאלעזר בנו, לא נזכרה המילה "כהונה" - "ויפשט משה את אהרן את בגדיו וילבש אותם את אלעזר בנו", אבל במשנה תורה [דברים י' - ו], כשהתורה מביאה את סיפור הדברים כהווייתם, ששם לא שייך ענין "אין שלטון ביום המוות", הזכירה התורה לשון "כהונה" - "שם מת אהרן וכו' ויכהן אלעזר בנו תחתיו".

"וישחט את העולה וימצאו בני אהרן אליו את הדם" (ט - י"ב)

רבי חיים קניבסקי בספרו "טעמא דקרא" שואל, מדוע בפסוק זה כתוב "וימצאו" בכתוב חסר, ואילו גבי אימורים כתוב "ואת העולה המציאו" בכתוב מלא? ומסביר, שהולכת הדם היתה בכהן אחד, לכן כתוב בכתוב אחד, ואילו הולכת האיברים היתה בכמה כהנים, ולכן הוא מלא.

"וישא אהרן את ידו וכו' ויברכם" (ט - כ"ג)

ה"נודע ביהודה" [מהדורא קמא או"ח סוף סימן ה'] פוסק, שכהן שידי רועדות ולא יכול להגביהן אלא ע"י קשירה, פסול לעלות לדוכן, ומדוע? כי לומדים מ"וישא אהרן את ידיו", שפירושו, שהוא נושא את ידיו, ולא שקושר אותם לגופו וכך הם נישאים.

"וישא אהרן את ידו אל העם ויברכם" (ט - כ"ג)

ויברכם - ברכת כהנים, יברך, יאר, ישא. [רש"י]

שואל ה"שפתי חכמים", לשם מה רש"י אומר את נוסח ברכת הכהנים, כיון שכבר כתב ברכת כהנים, נוסח הברכה הרי ידוע? ועוד קשה, מדוע בנוסח ברכת הכהנים אומרים "ברכינו בברכה המשולשת בתורה הכתובה על ידי משה עבדך האמורה מפי אהרן ובניו", וכי לא היה מספיק לכתוב האמורה בתורה? בספר "הר צבי" מפרש, כאן עדיין לא ניתנה ולא נתקנה ברכת כהנים, אלא כיוון אהרן מליבו ובירכם בנוסח ברכת כהנים הידוע, ורק אח"כ הסכים איתו הקב"ה, וציווה לברך כן את בני ישראל, "כה תברכו את בני ישראל אמור להם יברכך ה' וישמרך". וזה שרש"י פירש "ברכת כהנים יברכך יאר ישא", שהרי עדיין לא ניתנה ברכת כהנים, ולכן אנו אומרים "האמורה מפי אהרן", כי הוא זה שאמר אותה, עוד לפני שנקבעה כברכת כהנים.

"וישא אהרן את ידו אל העם ויברכם" (ט - כ"ג)

ויברכם - ברכת כהנים, יברך, יאר, ישא. [רש"י]

מדוע רק עכשיו ברח את העם ולא קודם לכן? באר ה"מקרי דרדקי", נפסק בשולחן ערוך, כי כהן שאינו אוהב את ציבור המתפללים שהוא עומד לברך, או שהציבור לא אוהב אותו, לא ישא כפיו. והנה, אהרן הכהן הרי עשה את העגל, ויתכן שהיה בליבו כעס על עם ישראל מדוע הביאו אותו למצב שנאלץ לעשות את העגל. גם עם ישראל מצידם כעסו על אהרן שהחטיאם בעגל, ומאחר

אמרו ויהי נועם ה' אלוֹקינו עלֵינו יהי רצון שתשרה שכינה במעשה ידיכם ונדע שנתכפר לנו עוון העגל. [רש"י]

לכאורה הרי היו כבר כמה סימנים ועדויות שהקב"ה כיפר להם במעשה העגל: הציזוי לבניית המשכן, ענני כבוד, מן ומים מן הסלע, מדוע היו צריכים לעוד ידיעה שנתכפר להם עוון העגל? מתרץ רבי יחזקאל לוונינשטיין, רואים מכאן, מדרגות ומעלות רבות יש בבריאה, זו למעלה מזו, יש "חלק לעולם הבא", יש "בן עולם הבא" ויש "חיי עולם הבא", והאדם תמיד צריך לשאוף לעלות ולהתעלות עוד ועוד. כך גם ישראל, אע"פ שכבר נתכפר להם עוון העגל, הם לא הסתפקו במעלתם זו, אלא ביקשו להתעלות למעלה יותר גבוהה, לקבלת פני השכינה, ובכפרה גדולה יותר על חטא העגל. וזהו שהוסיפו ואמרו "יהי רצון שתשרה שכינה במעשה ידיכם", הם ביקשו את תכלית השלימות, שתמיד יראו את כבוד השם ויתענגו מזיו שכינתו.

"ויבא משה ואהרן אל אהל מועד" (ט - כ"ג)

"כיון שראה אהרן שקרבו כל הקרבנות ונעשו כל המעשים ולא ירדה שכינה לישראל, היה מצטער ואמר יודע אני שכעס הקב"ה עלי ובשבילי לא ירדה שכינה לישראל. אמר לו למושה: משה אחי, כך עשית לי, שנכנסתי ונתביישתי. מיד נכנס משה עמו ובקשו רחמים וירדה שכינה לישראל". [רש"י]

מוסר השכל על גדלותם גדולי ישראל ומידת לקיחת אחריות אישית למד מכאן המשגיח רבי ירוחם ממויר ז"ע. בכל פעם שמתרחשת צרה או בעיה כללית, תולים הכל את האשמה הרוחנית באחרים. אין דבר קל יותר מלהאשים את האחרים בצרות הכלל. אך אהרן הכהן לא נהג כך. הוא תלה את האשמה בעצמו. מכל עם ישראל, בחר אהרן הצדיק, המורס מעם, לתלות את הקולר בעצמו, כי כך נוהג האדם השלם, כשהוא דופק על ליבו ב"סלח לנו אבינו כי חטאנו", הוא לא מתכוין ששכנו או חברו חטא, אלא הוא עצמו...

וכן מצאנו אצל דוד המלך כשנתן הנביא מגיע אליו ומנסה להעמידו על טעותו, דרך נשיאת משל כבשת הרש הנודע. דוד פסק את משפטו על אותו גזל כבשת הרש, וכשנתן הנביא אומר לו: "אתה האיש", אתה עצמך הוא נמשל משל כבשת הרש, הרי שדוד המלך ע"ה משיב מיד, מיניה וביה: "חטאתי לה!!" דוד אינו מצטדק, מסיט את המשל מהנמשל או מאשים את האחרים, אלא מקבל עליו מיד את התוכחה ואומר: "חטאתי". ונתן הנביא משיב לו, באותו הפסוק עצמו, שלקחת האחריות המיידית שלו הביאה לכך ש"גם ה' העביר חטאתך".

מחנכים של ילדים ובחורים צעירים מכירים היטב את התופעה של אי לקיחת אחריות. כמעט בכל בית יהודי נשמעים מריבות בנוסח של 'הוא התחיל...אימתי ראיתם אדם שאומר: נכון, אני עצמי טעיתי. אנסה לתקן את הטעויות שלי? אך גדולי דעה מתנהגים אחרת. (מתוך "יחד נאמן")

המהר"ם מטיקטין זצ"ל [זקנם של בעל ההפלאה ואחיו הרבי ר' שמעלקא מניקלשבורג], נתן פעם רשות למגיד נודד לדרוש בבית מדרשו, כשהוא עצמו ברוב ענוותנותו יושב ומאזין לדבריו. נשא המגיד את דבריו במוסר וכיבושין, והוכיח את הקהל על עבירות שבידם, תוך שמפליג בחומר העונש הצפוי לבוא עליהם אם לא ימהרו לחזור בתשובה ולהיטיב את מעשיהם. היה המוכיח עומד ומאריך בתוכחתו, והמהר"ם מטיקטין יושב במקומו וגועה בבכי מר.

משסיים המגיד את גערותיו, ניגש אליו המהר"ם והודה לו על דבריו, אך שאלו בענוותנותו כי רבה: מפני מה זה לא בא מר להוכיחני ביחיד בינו לביני, ולמה נצרך היה לומר הכל קבל עם ועדה שישמעו כולם את חטאי.

כך יש להמליץ כאן, כאשר ראה אהרן שאין השכינה יורדת, לא תלה הדבר חלילה בישראל (עי רש"י להלן בפסוק זה), אלא מיד הסיק כי בוודאי הוא האשם. על כן פנה ואמר למושה רבינו, מאחר שעדיין צריך אני לכפרה ולתשובה, מה טעם שלוח אותי אל הקודש כך, ובזה לביישני מול כל העדה שיראו שאין האש יורדת מפני חטאי.

"ותצא אש מלפני ה'" (ט - כ"ד)

כתב רבנו בחיי, "האש הזאת היא שעמדה עד דורו של שלמה שבנה הבית, וכל ימי הבית היתה קיימת לא כבתה עד שנחרב", ועל זה רמז הכתוב "אש תמיד תוקד על המזבח לא תכבה".

"ויקחו בני אהרן נדב ואביהוא" (י - י"א)

כתוב בגמ' (סנהדרין נ"ב - א'), "משה ואהרן היו מהלכים בדרך, ונדב ואביהוא הולכים אחריהם, וכל ישראל אחריהן, אמרו נדב ואביהוא זה לזה מתי ימותו שני זקנים הללו ואני ואתה ננהיג את הדור, אמר להן הקב"ה נראה מי קובר את מי", ע"כ. ולכאורה הדברים מפליאים מאוד היאך יתכן שנדב ואביהו שהיו קדושי עליון דיברו כן על משה ואהרן, והלא אפילו הריקים אינם מדברים כן ועל אחת כמה וכמה שקדושי עליו כבני אהרן לא ידברו כן.

יש מבארים, נדב ואביהו ציפו וייחלו לרגע שבו עם ישראל יגיעו למצב שלא יצטרכו דוקא את משה ואהרן למנהיגים אלא יספיק להם גם הנהגה הפחותה שלהם, ולא היתה כוונתם חלילה לשם שררה שדוקא הם ינהיגו את הדור, אלא כוונתם היתה שעם ישראל יתעלו ויגיעו לדרגה שתספיק עבורם הנהגת נדב ואביהוא, ומ"מ נתבעו לפי גודל דרגתם על שהיה נשמע מהם איזה משמעות של זלזול חלילה בהנהגת משה ואהרן.

"ויקריבו לפני ה' אש זרה" (י - י"א)

הגמ' בעירובין [עירובין ס"ג] מביאה כמה דעות מדוע מתו בני אהרן. א' אש, שהקריבו אש זרה. ב' שתויים, שנכנסו שתויים למקדש. ג' זרע, שלא היה להם בנים. ד' רחיצה, שנכנסו ללא רחיצת ידיים ורגליים. ה' הוראה, שהורו הלכה בפני רבם.

בספר "פתח עינים" על מסכת עירובין לרבנו החיד"א כתב על זה רמז נאה במילים "אש זרה", ר"ת א' אש. ש' שתויים. ז' זרע. ר' רחיצה. ה' הוראה. וכך נרמזים בזה כל חמשת השיטות מדוע מתו:

"ויקריבו לפני ה' אש זרה אשר לא ציוה אותם" (י - י"א)

לכאורה סוף הפסוק "אשר לא ציווה אותם" נראה מיותר. כותב ה"אמרי שפר", שבהוספה זו נרמז מה שאמרו חז"ל [מסכת עירובין ס"ג. ברש"י], לא מתו בני אהרן אלא על ידי שהורו הלכה בפני משה רבן, שמצד הדין לא היתה אש זרה, ורק בגלל "אשר לא ציווה אותם" נעשתה לזרה.

אשר לא ציוה אותם" (י - י"א)

עיקר הכח והקדושה שיש במעשה המצוה של האדם, אומר החידושי הרי"ם, הוא אך ורק כאשר נעשה מכח ציווי ה'. וגם אם יעשה אדם מעשה נורא ונשגב

ע"י שיישיג ויבין בסודות התורה ובטעמיה, מ"מ אין בכך כל קדושה, כי חסר כאן "ציווי ה'". והראיה, נדב ואביהוא קדושי עליון, שכל מעשיהם עשו לשם שמים, ובכל זאת חטאם הגדול היה שבמעשה שעשו היה חסר ציווי ה', וזהו שנאמר "ויקריבו לפני ה' אש זרה אשר לא ציווה אותם".

הוסיף על זה ה"שפת אמת", רש"י כתב, שר' ישמעאל אומר שתויי יין נכנסו למקדש, ו"אשר לא ציווה" אינו סיבת מותם. - מה ענין חטאם שנכנסו שתויי יין למקדש ל"אשר לא ציווה אותם". אומר ה"שפת אמת", ח"ו מלומר שנכנסו שתויי יין, מתוך ביזיון וזלזול בעבודת הקודש, כי אז ברור שחטאם חמור מאוד, אלא הם ידעו את מעלתו של היין המשמח לבב אנוש, וכמו שהגמ' בפסחים [ק"ט]. אומרת, אין שמחה אלא ביין, וכן הגמ' ביומא [ע"ז]. אומרת, שהיין פותח מעיינות החכמה. וכיון שידעו על מעלת היין, ביקשו להשתמש ולהיעזר בו לתועלתם בעבודת הקודש שלהם. אבל זה עצמו היה חטאם, שהכהן שהוא שלוחו של מקום חייב לפעול מכח המשלה, ואסור לו להוסיף מעצמו שום דבר, וכיון שביקשו להוסיף כח משל עצמם על ידי שתיית היין, דקדק הקב"ה איתם כחוט השערה והענישם, וזהו "אשר לא צוה אותם", שלא פעלו השליחות כפי ציווי המשלה, אלא הוסיפו משל עצמם.

"ותצא אש מלפני ה'" (י - ב)

הגמ' בסנהדרין [נ"ב]. אומרת, שני חוטין של אש יצאו מבית קדש הקדשים, ונחלקו לארבעה, ונכנסו שניים בחוטמו של זה ושניים בחוטמו של זה ושרפום. שואל רבי יהונתן אייבשיץ, למה מתו מיתה משונה כזו? ומתרץ, הגמ' בעירובין [ס"ג]. אומרת, כל המורה הלכה בפני רבו ראוי נחש להכישו, והגמ' אומרת לא מתו בני אהרן אלא על ידי שהורו הלכה בפני משה רבן. וא"כ, היו ראויים שייכשם הנחש כעונש על חטאם, אבל באותה שעה לא היו נחשים שיוכלו להכישם כדין המורה הלכה בפני רבו, שהרי אמרו חז"ל במדרש שיר השירים [ג - ה], שכשבאו בני ישראל למדבר פחדו מהנחשים, יצאו שני חוטין מבית קדש הקדשים ונחלקו לארבעה, ושרפו את כל הנחשים. לכן עכשיו שנגזר עליהם להיענש בהכשת נחש, באו אותם שני חוטין האש ששרפו לנחשים, ונכנסו בחוטמיהם של נדב ואביהוא ושרפום, וע"י כך ביצעו את שליחות הנחשים עצמם שנשרפו על ידם.

"ויקריבו לפני ה' אש זרה אשר לא צוה אותם ותצא אש מלפני ה' ותאכל אותם וימותו וגו'" (י - א - ב)

גם בפרשת במדבר [ג - ד] כתוב: "וימת נדב ואביהוא לפני ה' בהקריבם אש זרה לפני ה'", אך לא כן בפרשת אחרי מות, שבה כתוב [ט"ז - א]: "בקרבבתם לפני ה' וימותו". ושינוי הלשון מורה, לכאורה, ששני טעמים הם על סיבת מיתתם.

אומר רבי יהונתן אייבשיץ בספרו "תפארת יהונתן" [בפרשת במדבר] ששני הטעמים טעם אחד הם ותלויים זה בזה. דהנה, צריך להבין למה באמת הביאו אש זרה. עוד תמוה, שהרי כתיב [שמות כ"ד - י"א]: "ואל אצילי בני ישראל לא שלח ידו ויחזו את האלוקים ויאכלו וישתו", ומובא במדרש [תנחומא פרשת אחרי מות אות י]. הובא ברש"י שם פסוק י': אלו הם נדב ואביהוא שהיו מסתכלים בשכינה, ולא רצה הקב"ה להמיתם אז בעת שמחת התורה, והמתין להם עד יום חנוכת המשכן. והיא פליאה, היאך לא היו יראים מפני האש הגדולה. ולא פחדו שישרפו ממנה. אלא י"ל שהם חשבו והבינו בדעתם שאש של מעלה אינה מכלה [ע"י שמו"ר ב' -

ה' עה"פ "והנה הסנה בוער באש והסנה איננו אכל"], ולפיכך הסתכלו בשכינה. ומה הטעם חשבו גם כן שאש של מעלה אינה שורפת, כי אינה מכלה, ולכן הביאו אש זרה. נמצא שהבאת אש זרה הסתעפה מ"בקרבבתם לפני ה'" - שהיתה מזה הטעם שלא יראו להתקרב לפני ה' בעת מתן תורה, והכל טעם אחד הוא.

"ותצא אש מלפני ה' ותאכל אותם וימותו" (י - ב)

רבי אלעזר אומר לא מתו בני אהרן אלא על ידי שהורו הלכה בפני משה רבן. רבי ישמעאל אומר שתויי יין נכנסו למקדש, תדע שאחר מיתתן הזהיר הנותרים שלא יכנסו שתויי יין למקדש. [רש"י]

כל שלושת הטעמים, כותב ה"כתב סופר", טעם אחד הם - כי אדם שלא התחתן וגם לא בנה בית, ממילא אין לו ילדים, אין לו בכלל מושג מהו כיבוד הורים וכבוד רבו, וק"ו שלא יודע מה זה כבוד שמים. רק לאחר שהתחתן ונולדו לו בנים, לפי הכבוד שדורש שבני ביתו ינהגו כלפיו, אז ידע להעריך מהו כבוד, ובמיוחד על פי הצער ועגמת הנפש שיש לו כשפגעו בכבודו וזלזלו בו, יכול הוא ללמוד ק"ו בעצמו, ולהבין עד כמה גדול הכבוד שחייבים לנהוג בהוריו, ברבותיו ועל אחת כמה וכמה בכבוד שמים. וזה היה עיקר חטאם של נדב ואביהוא שלא התחתנו ולא בנו את ביתם ולא ילדו ילדים, ולכן לא ידעו להעריך מהו כבוד, ולכן לא ידעו עד כמה חמור האיסור לפגוע וזלזל בכבוד רבים, ועל אחת כמה וכמה בכבוד שמים. לכן, מכאן ועד לחטאים האחרים, היתה הדרך קצרה וחטאו בנקל, שהורו הלכה בפני משה רבן, ונכנסו שתויי יין למקדש ופגעו בכבוד שמים.

"ותצא אש מלפני ה' ותאכל אותם וימותו לפני ה'" (י - ב)

כתוב במדרש [תנחומא י"א, ויש גירסאות תנחומא ח'] אליהוא (שהיה מחבריו של איוב) היה צופה האיד בניו של אהרן נכנסין להקריב ויוצאין שרופין, ותמה ואומר "אף לזאת יחרד לבי ויתר ממקומו" (איוב לו א)

לכאורה מה הקשר בין איוב לנדב ואביהוא, ואיך גרמה מיתתם לחרדה בליבו של אליהוא? מתרץ החיד"א בספרו "פתח עיניים" [פנהדרין נ"ב]: הגמ' בסוטה [י"א]. אומרת, איוב היה מיועצי פרעה ושתק, ולכן נידון בייסורים. ומה חשב איוב כששתק? חשב שלא יענש, ורק בלעם שיעץ יענש, אבל הוא ששתק, לא עשה כלום אפילו בדיבור. אבל כשראה ששני בני אהרן מתו כעונש על זה שאמרו "מתי ימותו", הבין שטעה, שהרי לשון הגמרא היא "אמר לו נדב לאביהוא", נדב הוא שאמר, ואביהוא הוא רק שמע ושתק, ובכל זאת שניהם נענשו, הרי שגם על שתיקה וחוסר מעש נענשים! זו הכוונה "כשראה איוב מיתת שני בני אהרן", דהיינו ששניהם מתו, זה שדיבר וזה ששתק, אמר: "לזאת יחרד ליבי", שגם אני שמעתי ושתקתי.

"בקרבי אקדש ועל פני כל העם אכבד" (י - ג)

אמר משה לאהרן, אהרן אחי, יודע הייתי שיתקדש הבית במיודעיו של מקום, והייתי סבור או כי או כך, עכשיו רואה אני שהם גדולים ממני וממך. [רש"י] דקדק ה"אור החיים" הקדוש, כשמושה רבינו אמר 'או בי או כך', לכאורה תיבת 'או' הראשונה מיותרת, די לו לומר 'הייתי סבור כי או כך'. ומלבד זאת הקשו רבים (דברי שאול מהדו"ק ד"ה עוד נראה, אספת הכהן בשם הרב ש"ב, ועוד), הרי היה משה רבינו עניו מכל האדם (במדבר י"ב - ג) ואיך זה יאמר 'או בי או כך', והלא סבר כי כל בני ישראל חשובים ועדיפים יותר ממנו.

ומבאר בספר "חידושי רמ"ז", לרבי משה זאב מזוזה מלמברג זצ"ל, מצינו שני טעמים למיתת צדיקים. האחד כפי שהביא רש"י כאן ועל פני כל העם אכבד - כשהקב"ה עושה דין בצדיקים מתיירא ומתעלה ומתקלם, אם כן באלו, כל שכן ברשעים". והטעם השני הוא על פי דברי המדרש (עי' מנחות קי. ותוס' ד"ה ומיכאל: זוה"ק ג.ל.) שבמזבח של מעלה המלאך מיכאל הוא הכהן הגדול, ועומד ומקריב עליו נשמותיהם של צדיקים. כי בעת חנוכת המזבח נצרך לצדיק הנעלה שיהא לרחמים ולרצון לריח ניחוח, וכמו שאמרו חז"ל (ויק"ר כ יב; תנחומא אחרי:) שמייתת צדיקים מכפרת ומרצה.

[וכבר רמזו בזה דרשי רשומות (עי' מים שאובים, כאן ד"ה כי היום) בקרא דברישי הפרשה: 'כי היום ה' נראה אליכם' (לעיל ט. ד), ד'נראה' אותיות אהרן ואליהם' אותיות 'מיכאל'. ומרמז לעבודת מיכאל כהנא רבה דבשמיא כנגד אהרן הכהן הגדול שבמקדש של מטה].

והנה בגמרא (פסחים נ. ב"ב י:) סיפרו מעשה ברב יוסף בנו של רבי יהושע בן לוי שנחלה ונחלש עד שפרחה רוחו, וראה עליונים למטה ותחתונים למעלה. שהחשובים בעולם הזה, בעלמא דאתי קלים ופחותים הם. ואילו השפלים הכא, שם הם חשובים באמת. וכך סבר משה רבינו כלפיו וכלפי אהרן. כי אמנם 'האיש משה עניו מאוד מכל האדם' (במדבר יב. ג), אך זה לא ניתן להכחיש שהוא רבן של ישראל. אלא שהחשיב את עצמו בבחינת 'עליונים למטה', שרק כאן הוא הנבחר שבאומה, אבל בעלמא דקשוט אינו כן כלל. ואילו את אחיו אהרן החזיק לצדיק באמת, ורק כאן בעולם הזה נראה שיש לו צד בחטא, 'כי פרעה אהרן לשמצה' (שמות ל"ב - כ"ה).

על כן הסתפק משה רבינו כאן בשמיני למילואים, איזהו הצדיק אשר יבחר ה'. האם מי שנחשב כאן לצדיק ונעלה, והוא משה עצמו, או שמא מי שהוא צדיק באמת בעלמא דאתי, והוא אהרן אחיו. כי לפי הטעם הראשון, שהוא ליירא את הבריות ולעוררם בתשובה, תהא מיתת הצדיקים במי שנחשב לצדיק בין הבריות. אבל לפי הטעם השני שצריך לעלות עולה תמימה במזבח של מעלה, א"כ בוודאי לא יקחו אלא את הצדיק האמיתי שכאן הוא נחבא ושפל. וזהו שאמר משה 'הייתי סבור או בי או בך', דיש במשמעות לשון זו חידוד והדגשה שרק אחד מהם הוא שייבחר - 'או בי או בך', כי רק טעם אחד הוא הנכון.

אכן במיתת נדב ואביהוא נתברר ששני הטעמים נכונים יחדיו, ונלקחו שני צדיקים אלו בהיותם מפורסמים כצדיקים, וגם בעלמא דאתי נחשבים הם לצדיקים גמורים. וזהו שאמר משה לאהרן הכהן 'הוא אשר דיבר ה' לאמר בקרובי אקדש ועל פני כל העם אכבד', כי אם מתחילה סברתי שיתקיים רק לפי אחד הטעמים, כעת אני רואה ששניהם אמת. 'בקרובי אקדש', היינו שיתקדש הבית על ידי הנשמות הקרובות ביותר באמת. ועם זאת 'על פני כל העם אכבד', למען יראו וייראו הכל. נמצא כי נדב ואביהוא גדולים ממני וממך, שכן שני הטעמים נתקיימו בהם.

"וידום אהרן" (י - ג)

דוד המלך אומר [תהילים ל:] "למען יזמרך כבוד ולא ידום", אומר ה' פרדס יוסף", דוד המלך הגיע למדרגה יותר גבוהה מאהרן הכהן. לא רק שאני לא שותק, אלא אני עוד מזמר על המכות שקיבלתי.

"וידום אהרן" (י - ג)

מהי המעלה שהתורה מעידה "וידום אהרן". מסביר רבי מאיר יחיאל מאוסטרובצה, כידוע יש "דומם", "צומח", "חי" ו"מדבר". אם מישהו יזרוק אבן

על בעל חי או על אדם מדבר, הם לא שותקים, הם מגיבים ומחזירים בחזרה. אך לא כן כשמישהו זורק חפץ על "דומם", הדומם אינו מחזיר, האבן אינה מחזירה, היא נשארת דוממת. כך הרגיש אהרן באותם רגעים, "וידום אהרן", שהוא כמו "דומם", כאילו לא קרה שום דבר.

הרה"ק רבי דוד מסקווירא, היתה לו עוגמת נפש בפטירת אחד מבניו, ואמר: הגמרא בפסחים [קט"ו:] אומרת, בלע מרור לא יצא, אמנם אכלתי עכשיו כזית מרור, אבל צריכים לטחון את זה ולדעת שהכל זה מאבא, ומאבא זה ברחמים. צריכים לדעת ולהכניס לראש שאם נראה לך שחור, אז תדע שהקב"ה מסתכל עליך.

"וידום אהרן" (י - ג)

במדרש פליאה כתוב, "וידום אהרן", מה היה לו לומר? היה לו לומר "וביום השמיני ימול בשר ערלתו". שואל ה"ר צבי", מנין לנו כלל שהיה לו מה לומר? אלא משמע מכאן, שמשמעות "וידום" היא, שהיה לו לומר אלא ששתק. וכך כתב בעל ה"ערוך לנר" בספרו "בני ציון" - שהמשמעות של המילה "ואישתיק" שמצינו בדברי חז"ל, שהיה לו מה להשיב אלא ששתק.

"וידום אהרן" (י - ג)

קיבל שכר על שתיקתו. ומה שכר קיבל? שנתייחד עימו הדיבור. [רש"י] בספר "פרפראות לחכמה" של רבי נח מיינדס שואל, מנין לנו שאהרן שותק כי קיבל באהבה בשמחה עד שהיה ראוי לקבל שכר על השתיקה? בספר "בית אהרן" שואל, כלל לימדונו רבותינו, שהקב"ה משלם לכל אדם מידה כנגד מידה, ובמידה שאדם מודד בה מודדים לו, וא"כ צריך להבין, איזו מידה כנגד מידה יש כאן שבעד שתיקתו קיבל אהרן שכר שהתייחד איתו הדיבור? אלא, מהשכר שקיבל רואים ששתק משום שקיבל באהבה, שהרי אין השכינה שורה מתוך עצבות, וכיון שנתייחד עמו הדיבור, על כרחך שלא היה עצוב כלל וכלל.

"ויקרב וישאם בכתנתם" (י - ה)

מלמד שלא נשרפו בגדיהם, אלא נשמתן כמין שני חוטין של איש נכנסו לתוך חוטמיהם. [רש"י]

שואל בעל ה"שואל ומשיב", מדוע נענשו נדב ואביהוא באש מהשמים? ועוד קשה, אם נגזר עליהם שיישרפו באש, מדוע לא נשרפו בגדיהם אלא נשמתם בלבד? ומתריך, הגמ' בעירובין [ט"ז.] אומרת, חטאם של בני אהרן היה על שהורו הלכה בפני משה רבם, ומה היתה ההלכה? "ונתנו בני אהרן הכהן אש על המזבח", אמרו, אע"פ שהאש יורדת מהשמים, מצוה להביא מן ההדיוט. ומובא בכתבי האר"י ז"ל, שההבדל בין אש רוחנית לאש גשמית, - שאש רוחנית אוכלת ואינה מתכלה, וגם אם תפגוש במים, היא תצלח אותם ולא תכבה, כי אין לה שום חיבור עם דבר גשמי. לעומת זאת, אש של מטה היא אש גשמית, ולכן כשהיא פוגעת במשהו גשמי, או שהיא מכלה אותו, או שהוא מכלה אותה. וזה היה חטאם הגדול של בני אהרן, שרצו שהאש תאכל את העולה, ומכיוון שאש רוחנית לא מכלה דבר גשמי, לכן הביאו אש מההדיוט, והגמ' בסנהדרין [ק.] אומרת, מידה שאדם מודד בה מודדין לו, לכן היה עונשם מידה כנגד מידה, שיצאה אש מלפני ה', אש של מעלה שאינה מכלה את

הגשם. ולא עוד, אלא שהאש שכלתה בהם לא כילתה את גופם ובגדיהם, אלא את נשמתם שהיא רוחנית ומתכלה ע"י אש רוחנית, אש של מעלה.

"ויקראו וישאם בכתנתם" (י - ה)

שואל רבי יהונתן אייבשיץ, מדוע נשאו אותם דווקא בכותונותיהם? ומתוך, ה"אבן עזרא" [שמות מ' - ב'] כתב, שמעשה זה היה בשבת, ונפסק בשו"ע [סימן ש"א סעיף א'] שאסור לטלטל מות בשבת, אלא ע"י ככר או תינוק, וא"כ איך סחבו אותם? והתשובה, שהשו"ע שם [סעיף ד'] פסק, שלא הצריכו ככר או תינוק אלא למת ערום, אבל אם הוא בכסותו, לא צריך ככר או תינוק. וזהו שאמר "וישאם בכותונתם", שבכזה מקרה אין איסור טלטול.

"ויאמר משה אל אהרן ולאעזר ולאיתמר בניו ראשיכם אל תפרעו ובגדיכם לא

תפרומו וכו' ואחיכם כל בית ישראל יבכו את השרפה אשר שרף ה'" (י - ו)

ידועים דברי הגמ' שחייב אדם לקבל על עצמו דין שמים בשמחה [ברכות נ"ד], אבל אומר רבי שלמה קלוגר מבראד, אין זה פוטר את זולתו מלהשתתף בצרתו. ולפיכך אמר משה לאהרן ולבניו: "ראשיכם אל תפרעו ובגדיכם לא תפרומו" - שכן חייבים אתם לקבל את הדין בשמחה. אולם: "ואחיכם כל בית ישראל", חלילה להם מלהתעלם מצרתכם, ועל כן הם: "יבכו את השרפה אשר שרף ה'".

פירוש זה עולה בקנה אחד עם הסברו הנפלא של רבי משה לייב מסאסוב לכך שברכת "שעשה לי כל צרכי" נאמרה בלשון יחיד, ואף הודגש בה: "לִי": הודאת "שעשה לי כל צרכי" מבטאת את חובת האדם להיות 'שמח בחלקו', וכיון שבמידה זו צריך האדם לנהוג רק בנוגע לצרכיו האישיים, ואילו בנוגע לצרכי זולתו - חובה עליו להתאמץ למלא את כל מחסור חבריו, לכן תקנוה בלשון יחיד: "שעשה לי". (סידור 'דעת קדושים' [לרא"ד מבוטשטש] ברכות השחר, 'אמרי שפר')

"ויאמר משה אל אהרן ולאעזר ולאיתמר בניו ראשיכם אל תפרעו ובגדיכם לא

תפרומו וכו' ועל כל העדה יקצוף ואחיכם כל בית ישראל יבכו את השריפה אשר

שרף ה'" (י - ו)

הדברים קשים להבנה, משה רבנו מורה לאהרן הכהן שלא יתאבל על שני בניו, וגם לאעזר ולאיתמר הוא מצוה שלא ינהגו אבלות בגלל מיתתם של נדב ואביהוא אחיהם, ורק לבני ישראל הוא פוסק כי עליהם להתאבל על אנשים הרחוקים מהם, שאין להם דין קרבה בכל הקשור להלכות אבלות, מדוע?

מתוך ב"ספר החיים", הגמ' במסכת מגילה [ט"ו:] אומרת "צדיק אבד, לדורו אבד". משל לאדם שאבדה לו מרגלית, כל מקום שהיא, מרגלית שמה, לא אבדה אלא לבעליה". כלומר, המרגלית בכל מקום שהיא נמצאת היא נשארת מרגלית, ורק לבעליה היא אבודה, כי לפני זה היה לו מרגלית וכעת אין לו. והנמשל, צדיק, בכל מקום שהוא נמצא, הוא צדיק, בעולם הזה וגם בעולם הבא. מי שמפסיד מהעדרו הוא הדור שחי בו, כי עד עכשיו חי בקרבו צדיק, וכעת הוא איננו. ולכן אומר "ספר החיים", דווקא "בית ישראל יבכו את השריפה אשר שרף ה'" במיתת בני אהרן, כי על ידי איסור האבלות שהוטל על הקרובים, וההוראה שהרחוקים הם שיתאבלו, רצה הקב"ה להראות לעם ישראל כי האבלות על הצדיק אינה בגלל רעה שהגיעה לצדיק על ידי מיתתו, שאם כן, האבלות היתה ראויה לקרובים יותר מאשר לרחוקים, אבל האמת היא שמיתת הצדיקים אמנם הצדיקים אינם יכולים לעשות מצוות נוספות, אך אינם יורדים מדרגתם, כי הצדיק בכל מקום שהוא, צדיק הוא, נשאר בדרגתו ובקומתו, ומי

שמפסיד ועליו לדאוג ממיתת הצדיק הם כל איש ישראל, הנהנים ממנו עצה ותושיה. ולכן, לאהרן, לאעזר ולאיתמר שהיו גדולי ישראל ולא נזקקו לאור צדקתם של נדב ואביהוא, אין על מה להתאבל, ורק עם ישראל מפני שהיו תלמידיהם ודרגתם נמוכה יותר, הם הוצרכו להתאבל על מות הצדיקים.

"ואחיכם כל בית ישראל יבכו את השריפה" (י - ו)

בהספדו על הגר"א מוילנא, הסביר הגאון רבי בנימין זלמן לעוו, אב"ד ווערבווי ומחבר ספר "שערי תורה", את הפסוק שלפנינו על פי מה שנאמר בפרשת עקב [ה' - ה'] "כי כאשר ייסר איש את בנו ה' אלקיך מייסרך", וכתבו המפרשים, שטבע האב הוא שגם אם הוא כועס על בנו ורוצה לייסרו ולחנכו, לא מוסר אותו לאדם זר שיענישנו, שחושש שיכה אותו מעבר למה שמגיע לו, אלא מייסרו בעצמו. וכך מצינו במיתת רשעים שהיא ע"י מלאך המוות, שהוא שליח, ואילו מיתת צדיקים היא על ידי הקב"ה בעצמו, וכמו שכתוב שמושה רבנו מת במיתת נשיקה. ולכן גם כאן התורה מאריכה בתיאור מיתתם של נדב ואביהוא, כדי שיתעורר העם בבכי רב - "ואחיכם כל בית ישראל יבכו את השריפה אשר שרף ה'", כלומר, מכיון ששרף אותם ה' בכבודו ובעצמו, סימן הוא שהיו צדיקים, ולכן ודאי שראוי לבכות על מיתתם!

"ואחיכם כל בית ישראל יבכו את השריפה" (י - ו)

רבי יעקב גיימן בספרו "דרכי מוסר" שואל, מדוע היו צריכים ציווי על הבכי, הרי אחרי אסון נורא שכזה, ששני כהנים נשרפו חיים, שום עין לא נשארת יבשה, ומי שבכל זאת אינו בוכה, האם בציווי אפשר לאלצו לבכות? ומבאר, כל ההוראה לבכות היתה שייכו "את השריפה אשר שרף ה'" דווקא, שייכו שיעונש זה בא מהקב"ה, והוא אשר שרף את השריפה, ולא יתלו זאת חלילה בטבע.

"ומפתח אהל מועד לא תצאו פן תמותו" (י - ז)

כתב הרמב"ם [ביאת המקדש ב' - ה']: "כהן יציא מן המקדש בשעת העבודה בלבד, חייב מיתה... שנאמר: 'ומפתח אהל מועד לא תצאו פן תמותו', כלומר: לא תניחו עבודה ותצאו מבוהלים ודחופים"? דרש רבי שמשון דוד פינקוס: אף הנחפו וממהר לסיים את תפלתו משום שיש לו צורך חשוב לטפל בו, הרי הוא כאותו כהן המניח עבודתו ויוצא, שהרי התפילות נתקנו במקום הקרבות [ברכות כ"ד:].

בדבריו סיפר הגר"ש על אחד מחכמי דורנו, אשר פעם נעמד להתפלל בשדה התעופה טרם עלייתו למטוס. ועל אף שתוך כדי תפלתו שמע את הכרוז המזרז את אחרוני הנוסעים לעלות לטיסה העומדת להמריא, לא נחפו לסיים את תפלתו, אף שבשל כך הפסיד את הטיסה.

"ויון ושכר אל תשת" (י - ט)

המדרש [ויק"ר י"ב - א'] מביא מעשה באחד שהיה מוכר כלי ביתו, ושותה בהן יין, עד שנשתכר. הוציא אותו מביתו והושיבוהו בבית קברות, כדי שכשיקין מיינו לא יידע מי הביאו, ויתחרט ולא ישוב לכסלה עוד. עברו סוחריו יין בשער בית הקברות, ושמעו קול המולה. פרקו מעליהם את משא היין והשאירוהו שם. הקין האיש משנתו, וראה נוד נתונה למעלה מראשותיו, היתר אותו נוד ונתנו בתוך פיו, ושתה כשהוא שוכב והנוד נתונה בפיו. לאחר שלושה ימים, הלכו

בניו ומצאוהו שוכב והנוד נתונה בפיו. אמרו, אף כאן אין הקב"ה מניח אותך, הואיל והוא נותן לך, אין אנו יודעים מה לעשות נגד רצון הקב"ה.

שואל הרב מפוניבז', מה ביקש המדרש ללמדנו במעשה זה, האם המדרש בא להשמיענו שגם שיכור יכול להיות בעל מופת? מסביר הרב מפוניבז' רעיון עמוק. דרש זה בא להשמיענו וללמד אותנו, עד כמה הקב"ה דואג לזון ולפרנס כל בריה ובריה ולהמציא לה די מחסורה. "פותח את ידך ומשביע לכל חי רצון" בלי יוצא מהכלל, וגם אם זו בריה שפלה ונבזית כאותו שיכור המתבוסס ביינו ומוטל בבית הקברות. ואם תשאל, הלא במציאות ישנם רבים הרעבים ללחם, ואין להם כפי רצונם וסיפוקם? אלא לומדים פה יסוד נוסף, כדי שהקב"ה ידאג למלא את מחסורנו, אנו צריכים מצידנו לגלות רצון עז, ואותו רצון צריך למלא את כל ישותנו, כמו אותו שיכור שכל רצונו ומשאגת נפשו הוא רק לדבר אחד, יין, ועד כדי כך, שמכר את כל בלי ביתו כדי להשיג את מבוקשו. וזה מה שדוד המלך אומר בתהילים [כ"ז-ד] "אחת שאלתי מאת ה' אותה אבקש שבתי בבית ה' כל ימי חיי". אם אמנם היה רצונו של האדם אחד ויחיד, היה הקב"ה נותן לו כל מחסורו. אבל אם בלימוד התורה נלווים גם רצונות צדדיים ופניות אחרות, אין שאלה מדוע הקב"ה לא ממלא להם את כל מחסורם.

"יין ושכר אל תשת" (י - ט)

שלוש פעמים נאמר בתנ"ך "סוד". א'. "סוד ה' ליראיו" [תהילים כ"ד - י"א]. ב'. "ואת ישרים סודו" [משלי ג' - כ"ב]. ג'. "גילה סודו לעבדיו הנביאים" [עמוס ג' - ז]. אומר הגאון מוילנא, יש שלושה סוגים של אנשים שלהם מגלה הקב"ה את סודו: א'. יראים. ב'. ישרים. ג'. נביאים, זה הר"ת של יין, "נכנס יין יצא סוד".

"יין ושכר אל תשת אתה ובניך איתך" (י - ט)

היין והמקדש - הם שני הפכים, יין משמח מרי נפש, וגם המקדש משמח מרי נפש, אבל אומר "הבן איש חי" המקדש משמח מרי נפש לתמיד, ואילו היין משמח את האדם עד לשלב שבו הוא מתפקח מיינו, ואז חוזר למצב הקודם. ועוד, מי שבא לבית המקדש הוא כבר לא מר נפש, ולכן הוא לא צריך את היין, לכן נאמר "וידבר ה' אל משה לאמר", ומה אמר לו - "לא-מר", אתה הרי בבית המקדש ולכן אינך צריך יין, ולכן "יין ושכר אל תשת אתה ובניך איתך".

"יין ושכר אל תשת אתה ובניך איתך" (י - ט)

אחרי "אל תשת" יש פסיק, וגם אחרי "אתה" יש פסיק. אומר רבי נפתלי מרופשיץ, מכאן רמז לזמנים שמותר לשתות, כגון "אתה ובניך איתך", רמז לשמחת נישואין שמותר לשתות. "בבואכם אל אוהל מועד", רמז לשמחת חנוכת הבית. "ולא תמותו", רמז לשמחת הודיה (כשאדם קם מחוליו). "חוקת עולם", רמז לסעודת הברית ("וחוק בשארו שם"). "ולהבדיל בין הקודש ובין החול", רמז לקידוש והבדלה. "ובין הטמא ובין הטהור", רמז לפורים (הבדלה בין המן למרדכי). "ולהורות את בני ישראל", רמז לסיום מסכת (להורות - לימוד).

"יין ושכר אל תשת אתה ובניך איתך בבואכם אל אוהל מועד וכו'" (י - ט)

יין ושכר אל תשת הדא הוא דכתיב [משלי כ"ג - ל"א] "אל תרא יין כי יתאדם כי יתן בכוס עינו יתהלך במישרים" [ויק"ר י"ב - א].

חכם אחד שהפסיק לשתות יין אמר: היין לא עושה את שליחותו, אני שולח אותו למעיים והוא עולה לראש. ולכן "יין ושכר אל תשת", כדי שלא יכנס

שיכור לאוהל מועד. אבל אם היין כל כך שלילי, היה צריך לאסור על הכהן את שתיית היין לחלוטין, ומדוע אסרו עליו רק כמות מסוימת? אלא, כי בכמות מסוימת היין טוב, הוא עושה את שליחותו, אבל אחר כך...

אומר ה"בן איש חי" בשם האלשי"ך, שלכן אומר המדרש "יין ושכר אל תשת", זה מה שכתוב "אל תרא יין כי יתאדם", אל תראה את היין שצבעו אדום, שכשנכנס לגוף הוא נעשה יותר אדום, כי הוא הופך להיות חלק מן הדם ואז תרצה עוד. כמה בכל זאת אפשר לשתות? "כי יתן בכוס עינו יתהלך במישרים", כל עוד הוא מתהלך למישרים והיין לא משפיע עליו, הרי זה מותר לזה התכוון המדרש.

"יין ושכר אל תשת אתה ובניך איתך וכו' ולהבדיל בין הקדש ובין החל" (י - ט - י)

מה הטעם שאונן פסול לעבודה, מסביר הנצי"ב מוואלוז'ין, האונן נמצא בצער ואינו יכול להיות באהבה ודביקות בהקב"ה שבאה מתוך שמחה של מצוה. ולכן אכילת קדשים לבעלים ג"כ אסורה לאונן ומותרת רק לכהן גדול, כי לפי מדרגת קדושתו וגדולתו, יכול להתעלות ולהתגבר על צערו, ויכול להיות בכל המצבים בשמחה, ולכן ג"כ מותר לו להקריב אונן. וכיון שזו דרגה גבוהה, הייתי טועה ואומר, שגם מותר לו לשתות יין כדי להפיג את צערו, וכמו ששלמה המלך אומר במשלי [ל"א - ו-ז] "תנו שכר לאובד ויין למרי נפש ישתה וישכח רישו", לכן הזהירה התורה "יין ושכר אל תשת".

ואם תשאל, במה בכל זאת יוכל להפיג את צערו? לכן באה התורה וסמכה פסוק לרמז על עצה אחרת כדי לשמח את הלב "ולהבדיל בין הקודש ובין החול", וזהו על ידי יינה של תורה, המשמחת לב אדם, כמו שנאמר "פקודי ה' ישרים משמחי לב" [תהילים י"ט - ט].

"חוקת עולם לדורותיכם ולהבדיל בין הקודש ובין החול" (י - ט - י)

יש אפיקורסים המשמיעים דברי הבל, כאילו התורה עתיקה ואינה מתאימה לרוח הזמן, והם מבקשים לעשות בה שינויים ו"עידכונים" לפי רוח התקופה. אומר ה"פרדס יוסף", אלו אנשים "הקבועים עיתים לתורה" היינו שקבועים את הזמן של התורה, שאומרים, המצוה הזאת מתאימה לזמנים של פעם, והיום עבר זמנה. או שאומרים, פעם היה זמן לעסוק בתורה, והיום אין זמן. "קביעת עיתים" שכזו, אינה מקיימת את התורה, אלא מבטלת אותה. על כך אומר התנא [אבות א - ב] "על שלשה דברים העולם עומד על התורה ועל העבודה ועל גמילות חסדים", יסודות העולם אינם משתנים ואינם "מתקדמים", אלא הם קבועים ועומדים לעולם בצורותם ובצביונם כפי שהיו מאז ומעולם. וזהו שאמרה התורה "חוקת עולם לדורותיכם", התורה היא "חוקת עולם", והיא קבועה ועומדת מדור לדור כנתינתה מסיני. "להבדיל בין הקודש ובין החול", נכון שהעולם "מתקדם", ומה שהיה מתאים בעבר אינו מתאים בימינו, וכל דור מתפתח ומתקדם לעומת הדור שלפניו, אבל כל זה בענייני החולין שעברו למכונות ולמכשירים, אך ענייני הקודש, הם קבועים, נצחיים ועומדים בעינם ואינם משתנים כמלוא הנימה.

"ולהבדיל בין הקודש ובין החול" (י - י)

ישיבת וואלוז'ין בשנות תפארתה עמדה בפני דרישת השלטונות לערב בסדרי הישיבה לימודי חול, ראש הישיבה רבי נפתלי צבי יהודה ברלין הידוע בכינוי

הנצי"ב לא הסכים לדרישה זו ובעקבותיה נסגרה הישיבה. בנו רבי חיים ברלין פרסם בשמו, שדבר זה רמוז בפרשתנו, "ולהבדיל בין הקודש ובין החול", וכל ענייני חול המתערבים בקודש בלי הבדל - לא רק שלימודי החול לא מקבלים קדושה, אלא שלימודי הקודש מתקלקלים, ולכן אל תיקח ללב שסגרת את הישיבה, כי כדאי הוא הענין הגדול למסור נפשו עליו.

"ולהבדיל בין הקודש ובין החול ובין הטמא ובין הטהור ולהורות את בני ישראל את כל החוקים" (י' - י"א - י"ב)

הגמ' בפסחים [דף ג.] מספרת, שהיו שני תלמידים שישבו לפני הלל, אחד אמר "מפני מה בוצרין בטהרה ואין מוסקין בטהרה", והשני אמר, "מפני מה בוצרין בטהרה ומסיקין בטומאה". אמר הלל, מובטחני בזה שדיבר לשון טהרה, שיהיה מורה הוראה בישראל, ואכן כך היה.

בספר **"כתנות אור"** כותב שמעשה זה רמוז בפסוק שלנו, שזה שהבדיל בין הקודש ובין החול ובין הטמא ובין הטהור, זכה להורות את בני ישראל את כל החוקים.

רעיון יפה שמעתי בשם ר' משה פולק, גם "להורות את בני ישראל", אלה הבאים לשמש כמורי הוראה וכמנהיגים, תהיו מבדילים בין הקודש ובין החול, לדעת מי הם ומה הם, ואם תוכם כברם.

"וידבר משה אל אהרן ואל אלעזר ואל איתמר בני אהרן הנותרים" (י' - י"ב)

הביטוי "נותר" כותב ה"טורי זהב" [יור"ד סימן מ"ג], מורה על חלק נותר שהוא קטן, מיעוט שנשאר מהמרוכב. ומקשים על זה, הרי כאן נותרו בניו אלעזר ואיתמר? ואם תאמר שהנותרים הולך גם על אהרן, הרי שנותר רוב של שלושה מול שנים, ואע"פ כן כתוב הנותרים? מתרץ ההפלאה, שבפסוק הקודם כתוב "ויאמר משה אל אהרן הוא אשר דיבר ה' וכו'", אומרים חז"ל, ורש"י מביא את הדברים, אמר לו משה לאהרן וכו' עכשיו רואה אני שהם גדולים ממני וממד, שנדב ואביהוא היו במדרגה גבוהה מהם, לכן השתמש משה לגבי אלעזר ואיתמר בלשון "הנותרים", לרמוז שמבחינת האיכות הם מיעוט מן המרובה.

"ויקצף על אלעזר ועל איתמר בני אהרן הנותרים לאמר" (י' - י"ב)

מהי ההוספה בפסוק כי אלעזר ואיתמר היו בני אהרן "הנותרים"? כותב בספר **"מליץ יושר"**, הפסוק בא לשבח את משה רבנו, שמתוך גנותו שקצף ובא לכלל טעות, אתה לומד על מעלתו, שהרי על פי דרך הטבע, הבנים שנשארו הם יקרים יותר ונוהגים עימם ביתר סלחנות, אבל משה רבנו לא נהג כך, וכיון שהתנהגו שלא כדיון, הוכיחם כיאות.

הרב מפוניבז' רבי יוסף שלמה כהנמן מתרץ, אדם שנשאר יחיד מאסון שמלבדו כולם נספו בו, צריך להרגיש שגם הוא היה אמור להיות בין הנספים וגם עליו נגזרה הגזירה, רק שמהשמים ריחמו עליו. ולכן עליו להתאמץ ולהוכיח שהישארותו בחיים הצדיקה את עצמה, ולנצל את חייו לפעול למען הכלל ולהיטיב עם זולתו ככל יכולתו.

לפי"ז מבאר הרב מפוניבז' דברים מופלאים שהובאו בילקוט שמעוני [רמז תקל"ג], "ויקצף משה וכו' הנותרים", אמר ר' פנחס, אמר להם משה: אף אתם הלוואי ולא נותרתם [מתורגם]. וצריך להבין איך יתכן שמשה רבנו יאמר לבניו של אהרן אלעזר ואיתמר הלוואי ולא נותרתם? אלא בהכרח שמי שאינו מוכיח ומצדיק את הישארותו בחיים, מוטב שלא היה נשאר חי.

לפי רעיון זה ביאר הרב מפוניבז' תמיהה נוספת שיש בפסוק זה. התורה אומרת "ויקצף משה על אלעזר ואיתמר וכו' לאמר", לכאורה המילה "לאמר" מיותרת, כי בכל מקום משמש ה"לאמר" כציווי לאמירת הדברים לאחרים, אך כאן לא שייך לפרש פירוש זה, שהרי הדברים נאמרו רק לאלעזר ואיתמר וגם אין להם מה להעביר הלאה [ועיין רש"י]?! אמר הרב מפוניבז', מובא בחז"ל [ילקוט שמעוני רמז תק"ל] שאלעזר ואיתמר גם היו ראויים להישרף אלא שריחם הקב"ה על אהרן. שאל אותם משה רבנו: מדוע נשאתם? לשם מה הקב"ה השאיר אתכם?! הרי נשאתם רק כדי להרבות כבוד שמים ולקדש את שמו ברבים. האם עשיתם זאת?!

רעיון זה העלה הרב זצ"ל בפני משתתפים בשמחת בר המצווה של ילד מ"בתי אבות" שהיה היחידי שניצל ונשאר מגיטו קובנא, הוסיף הרב זצ"ל, הדברים אמורים כלפי כל מי שזכה להינצל מגזירה שאחרים לא ניצלו ממנה, אדם זה חייב תשובה לשאלה: לשם מה נותרת?! היכן קידוש השם שלך?!

דוגמא מוחשית לכך היה הרב מפוניבז' עצמו שרוב משפחתו נכחדה, עיירתו הושמדה, ומישיבתו לא נשאר שריד, ועלה לארץ ישראל, והקים מחדש את עולם התורה בארץ ישראל, בתי אבות ישיבות קטנות ישיבות גדולות כולל, ועוד, מניין שאב כוחות אלו, אלא תמיד היה אומר אני מכליל את עצמי בין ששת מלוני היהודים שנהרגו עקה"ש ברחבי אירופה, אם הקב"ה השאיר אותי בחיים אחרי שנות השואה האיומה, אין זה אלא "לאמר", כדי לקדש שם שמים ולהחיות מחדש כל מה שנחרב.

קרובי משפחתו של רבי אהרן לייב שטיינמן באו לבקרו, ר' אהרן לייב לא היה בביתו והאורחים המתו לו עד ששב לביתו מהישיבה, כשהגיע כיבדו בשלום עליכם ופנה ללימודו, פנתה אליו הרבנית, האורחים באו ממרחק ושנים רבות שלא נפגשו, מדוע אתה לא משתתף זמן נוסף עם האורחים? ענה לה ר' אהרן לייב, הרי כל משפחתי הוכחדה בשואה ואני נשארת לבדי מכל משפחתי, לשם מה הקב"ה השאיר אותי חי בעולם, כדי שאשב ואדבר?!

"דרש דרש משה" (י' - י"ב)

בפסוק זה מסומן שהוא "חצי התורה בתיבות". אפשר לומר בדרך צחות, שאם רואה הרב - המגיד - הדרשן, שאכן ישנם כאן "דרש דרש", כמה בעלי דרשנים, היינו שבא לסעודה וראה שחזן ממנו יש עוד בעלי דרשנים העתידים לדרוש, לא יאריך בדרשות, רק "חצי התורה בתיבות", יאמר רק חצי התורה ממה שהכין לומר, שלא להטריח על הציבור.

"וישמע משה ויטב בעיניו" (י' - י"ב)

יש להבין מדוע הדבר הוטב בעיניו, מבאר ה"פני מנחם" זצ"ל, שנינו באבות (י' - י"ב) כי אחד מארבעים ושמונה קנייני התורה הוא המחכים את רבו, ומי לנו שלם בקנייני תורה יותר ממשה רבינו. אך איך שייך אצלו קנין זה של 'המחכים את רבו', והלא למד תורה מפי הגבורה. לכן כאשר פעם אחת קרה והיה אהרן הכהן רבו, הוטב הדבר בעיניו מאוד, כי כעת רכש את מידה זו שהיתה חסרה אצלו עד עכשיו. מעתה היה שייך גם אצלו בחינת תלמיד המחכים את רבו.

"וישמע משה ויטב בעיניו" (י' - י"ב)

הודה ולא בוש לומר לא שמעתי אלא שמעתי ושכחתי. [רש"י]

כתוב במשנה באבות [פרק ה' משנה ז'], שבעה דברים בחכם, ואחד מהם, על מה שלא שמע אומר לא שמעתי. ונראה, שיותר קל לאדם לומר שמעתי ושכחתי, מאשר לא שמעתי, שהרי המשנה אומרת שהחכם מסוגל לומר לא שמעתי, וא"כ מה החידוש שהורה "שמעתי ושכחתי". מתוך ה"פרדס יוסף", לאחר נתינת התורה כל אחד מחויב ללמוד, ולכן הבושה הגדולה יותר היא כאשר אדם אומר לא למדתי מאשר שאומר שכחתי, אבל אצל משה רבנו שהיה הראשון שקיבל את התורה, ומה שלא שמע אין זו תורה כלל, אצלו אין בושה לומר לא שמעתי, אלא שמעתי ושכחתי, ולכן הרבותא יותר מגדולה כמו שרש"י אומר.

"וישמע משה ויטב בעיניו" (י - ב)

הודה ולא בוש לומר לא שמעתי אלא אומר שמעתי ושכחתי. [רש"י]
שואל רבי חיים שמואלביץ, אכן "מודה על האמת" זוהי תכונה טובה וראויה לשבח אצל כל אדם, אבל אצל משה רבנו אדון הנביאים האם שבח כ"כ קטן שבח הוא בשבילו? ועוד קשה, כתוב במדרש [ויק"ר י"ג - א], ששלח משה רבנו בכל גבול ישראל להודיע ששמע ושכח. לשם מה עשה את זה? מתוך ר' חיים שמואלביץ, למשה רבנו היו סיבות טובות להעלים את שכחתו, ובמקום זה לומר שעדיין לא שמע הלכה זו. כי אם שמע ושכח, וכל ישראל ידעו זאת ששכח דבר ה', עלול הדבר לערער ח"ו את יסודות האמונה בתורת משה, שכולם יאמרו, אם זה האיש שקיבל את התורה מפי הגבורה, שכח, מה לנו כי נקבל את הדברים מפיו כהלכה למשה מסיני. וא"כ, אין לך "עת לעשות לה' הפרו תורתך" גדול מזה, והיה על משה מצד חשבונות של "לשם שמים" להעלים שכחתו. וזה התורה מעידה, שעם כל זאת נמנע משה מלומר לא שמעתי, והודה ולא בוש לומר שמעתי ושכחתי, לקיים מה שנאמר "מדבר שקר תרחק", לחלוטין, בלי חישובים וחשבונות ובלי שיקולים וטעמים.

מוסיף ר' חיים, משה רבנו חישב ומצא, כי בעומק כל החשבונות והשיקולים, עלול להתערב גם שמץ של הנאה שתיגרם לו מכך שמונע מעצמו בושה על ששכח דבר ה', ונמצא נהנה מדבר איסור, לכן ביטל משה את כל החשבונות, והודה ולא בוש ואמר שמעתי ושכחתי. ולא עוד, אלא שאת ההלכה הזאת, שלח משה להודיע בכל גבול ישראל, הלכה לישראל לדורות עולם, שלא לחשוב חשבונות של כבוד שמים במקום שיש בו משום הפרת התורה, כשמעורב בחשבון גם פניה עצמית כלשהי, אלא ייקוב הדין את ההר. ואכן, לא זו בלבד שלא התערעה האמונה בתורה ובמסורה על ידי כן, אלא אדרבה, התחזקה, כמו שנאמר "זכרו תורת משה עבדי", מדוע עליכם לזכור "תורת משה", כי הוא "עבדי", ומדוע הוא "עבדי"? על זה גופא, שלא עשה שום חשבונות אלא קיים את ציווי התורה "מדבר שקר תרחק" ככתבו וכלשונו, וע"י כך העיד בעצמו כי הוא עבד ה' גמור ושלם בלי שום חשבונות. ולכאורה, מה בכך שהוא "עבדי", האם יש בזה כדי להעיד על אמיתות התורה? אכן כן, כיון שהוא "עבדי", לכן "תורתו" היא תורת ה', כי לעבד אין משל עצמו כלום אלא לרבו, להיקרא "עבד ה'", שבח גדול הוא אפילו למשה רבנו.

ועל עצם הקושיא היאך הותר למשה רבינו לומר "שכחתי", והלא היה עלול לתת פתח למינים והאפיקורסים ללעוג על כל שאר דבריו, שיאמרו מה לנו לקבל את הדברים מפיו כהלכה למשה מסיני, והרי כשם ששכח הלכה זו, אפשר ששכח או התבלבל בהלכות נוספות ואי אפשר לסמוך עליו.

כבר מצאנו שהקב"ה בעצמו אמר (בראשית א' - כ"ו) "נעשה אדם בצלמנו כדמותנו" כדי ללמדנו מידת ענווה שיהיה הגדול מתייעץ בקטן וכדאיתא במדרש (בר"ה, ח' - ה), ואע"פ שהיה בזה פתחון פה למינים שיאמרו שהמלאכים סייעו לקב"ה ביצירת האדם, מ"מ אמר הקב"ה למשה "כתוב, והרוצה לטעות יטעה", (מ"ר שם), ובטעם הדבר ביאר הגאון הקדוש רבי אלחנן ווסרמן זצ"ל (ביאורי אגדות ע"ד הפשט סי' א'), שיסוד דרכם של המינים איננה נובעת מחמת טעות בפשט הפסוק, אלא יסוד דרכם מחמת תאוה, וכדי "לתרץ" את עצמם הם משתמשים בפסוקי התורה להביא מהם סיוע לשיטתם, ולכן אין שום מניעה מלומר את האמת וללמדנו בזה מידה טובה, שהרי אין הדבר מביא שום נזק, וכל "הרוצה לטעות" שבלא"ה מחפש ללכת אחר תאוותיו יבוא ויטעה.

ועפ"י מבארים גם כאן, משה רבינו לא נמנע מללמד את עם ישראל מידת 'מודה על האמת' שראוי לומר "שמעתי ושכחתי", אע"פ שיהא בזה פתחון פה למינים שיאמרו שאי אפשר לסמוך עליו, ומשום דהרוצה לדבוק בדרך האמת יידע את האמת, שהלא האמת מכרזת על עצמה, ורק "כל הרוצה לטעות" שבלא"ה אינו רוצה לשמוע בקולו, ומחפש "תירוץ" בעלמא, הוא יוכל להשתמש בתירוץ זה, אך באמת אין מזה שום תקלה לישראל. וזהו לימוד גדול לדידן, שכן הרבה פעמים יכולים אנו לפעול הרבה למען חיוזק וביצור התורה אצלינו, ובכח"ג אין לחשוש מ"מה יאמרו" החופשיים וכדו', שהלא תורתנו הקדושה היא תורת אמת והיא מכרזת בעצמה את אמיתותה, ומי שרוצה לטעות מחמת תאוות יבוא ויטעה, ואין לנו להפסיד מידה טובה.

"וישמע משה ויטב בעיניו" (י - ב)

הודה ולא בוש לומר לא שמעתי אלא אומר שמעתי ושכחתי. [רש"י]
שואלים העולם, איזה שבח זה שלא הוציא חס ושלום דבר שקר מפיו? ושלא התבייש לומר על מה של שמע לא שמעתי? תירץ רבי יהודה טרגר, חתנו של רבי שלמה זלמן אויערבאך, מקור הפירוש של רש"י הוא בתורת כהנים, ושם כתוב "הודה מיד ולא בוש לומר לא שמעתי". א"כ, אולי אפשר לבאר שמילת "בוש" כוונתה "בושש" וכמו שכתוב [שמות ל"ב - א] "וירא העם כי בושש משה לרדת מן העם", כלומר שמשה רבנו הודה מיד בלי להתמהמה "לא שמעתי". שמע ר' שלמה זלמן אויערבאך, ומצא חן בעיניו.

"וידבר ה' אל משה ואל אהרן לאמר אליהם דברו אל בני ישראל לאמר זאת החיה אשר תאכלו" (י"א - א' - ב)

בספר "ליקוטי רבי משה יעקב" מהצדיק רבי משה יעקב רביקוב זצ"ל המכונה 'הסנדלר' דייק, מהו הלשון "לאמר אליהם", וכי לא די באמרו כתמיד וידבר ה' וגו' דברו אל בני ישראל?

ותירץ, הנה רש"י ז"ל כתב על הפסוק [שמות ב' - ז] "האלך וקראתי לך אשה מינקת מן העבריות", שהחזירתו על מצריות הרבה לינוק ולא ינק, לפי שהיה עתיד לדבר עם השכינה [סוטה י"ב], לפיכך לא רצה לינק מן הטמא, משום שהוא עתיד להיות נביא לישראל מפי השכינה. והרמב"ן כתב: 'מה שאסרה לנו התורה אלו הטמאים, משום שאלו מולידיים טבע אכזריות בגוף האדם וישראל עם קדוש צריך שתהיה להם מידת החסד. ולעתיד לבוא, עתיד הקדוש ברוך הוא לדבר עם כל איש מישראל, כמו שנאמר "ונבאו בניכם ובנותיכם [ויאל ג' - א]. וכיון שהקב"ה ידבר עמהם, כיצד יתכן שהפה שאכל טמא - תדבר עמו

השכינה'. וזהו הרמז שבפסוק "וידבר ה' אל משה ואל אהרן לאמר אליהם" - היינו שאני עתיד 'לאמר אליהם' - לכל אחד ואחד מהם, ולכן לא יאכלו דבר טמא.

"זאת החיה אשר תאכלו" (י"א - ב)

שואל ה"חתם סופר", מדוע התורה מתחילה עם הדברים המותרים אכילה בחיה ובבהמה, וכן בדגים ובחגבים, ורק אח"כ שבה ומפרטת את האסורים באכילה. מהראוי היה להקדים ולכתוב ולהזהיר על הדברים האסורים, שבהם יש חידוש, ולא מהדברים שמותרים באכילה, שזהו דבר פשוט? אומר ה"חתם סופר", התורה רוצה ללמד אותנו בדיוק ההיפך, עצם ההיתר של אכילת בעל חיים הוא חידוש, שמלכתחילה היה ראוי שלא לאכול שום בעל חיים, עד שבאה התורה והתירה אותם כשיש עליהם סימני כשרות. ואמנם, הגמ' בפסחים [מ"ט]. אומרת, שעם הארץ אסור באכילת בשר.

ה"חתם סופר" בפירושו לפרשת ויקרא כותב: עם הארץ אינו כדאי לשחוט בהמה ולאכלה, כי הרע במעשיו וקיפח פרנסתו, משא"כ התלמיד חכם, שהבעל חי מתוקן ע"י שהוא אוכל אותו. וזה גם הפירוש בגמ' [בבא מציעא פ"ה.], על אותו עגל שהובל לשחיטה, וברח כדי שרבו הקדוש ירחם עליו ולא ילך לבית השחיטה, כי העגל לא רצה להיות למאכל לעם הארץ, ולכן בא לחסות תחת כנפי רבינו הקדוש, כאילו שאמר, אהיה מאכל לפיך. ורבינו הקדוש מרוב ענוותנותו כאילו אינו כדאי יותר מההוא טבח שרצה לשחטו, אמר לעגל, לך, כי לך נוצרת.

"זאת החיה אשר תאכלו" (י"א - ב)

אמר פעם אדם חכם, שהאות ע' לעולם באה לפני האות פ' - כל דבר שאתה מכניס לפה או מוציא מהפה, צריך לעיין בו, האם הוא ראוי או לא ראוי.

"כל מפרסת פרסה וכו' מעלת גרה" (י"א - ג)

אלו סימני הטהרה הראשונים, הם הסימנים היהודיים הראשונים. "מעלה גרה" - מותן צדקה, מלשון "עשרים גרה" (שקל), ו"מפרסת פרסה", היות האדם פורס מלחמו לעני (מה דרכו של עני בפרוסה).

"כל מפרסת פרסה ושסעת שסע פרסת מעלת גרה בבהמה אותה תאכלו" (י"א - ג)

בטעם שני סימני טהרה אלו, כתב ה"אברבנאל" בזה"ל: "שהבהמות שיש להם הסימנים האלה, על הרוב - בשרם נאות לאכילת האדם, מפני שסיבת עלות הגרה היא, שאין לה טוחנות בלחי העליון כדי לטחון מאכלה, ובעבור זה לא תוכל לאכול עצמות, רק עשבים שתבלעם שלמים, וכשיתרככו בכרס מפני החום הטבעי מעלה אותם דרך הגרון וטוחנות אותם בלסתותיה ובולעתם שנית, ומיני בהמות האלו הם שמנות וטובות למאכל האדם, לפי שימצאו מזונם תמיד בכל מקום, גם שמוזגם יותר שווה, לפי שהם יזונו מהעשב לח ויבש, מפני זה לא תהיינה הבהמות האלו אכזריות וטורפות ולא זדוניות וכו'".

הגר"א וילנא כתב, סימני טהרה בבהמה הם שני סימנים, "מעלת גרה" שזה סימן שהבהמה מסתפקת במאכל שבקרב, ו"מפרסת פרסה" זה סימן שאינו

דורס וטורף טרף, אלא גדל על איבוסו. משום שזה סימן שיש בה מידת ההסתפקות (ההיפך מחמדה), והיות כל העבירות והחטאים, מקורם מחמדה, כמו שאמרו "לא תחמוד" כולל כל הדיברות וכל התורה. ומאכילת דבר טמא משפיע הדבר על מי האוכל להיות כמידת האוכל, לכן ציוותה התורה לאכול רק מאותם הבהמות שאינם טורפות ומסתפקות במועט ולא גורמים לאדם להיות תאוותן.

"כל מפרסת פרסה ושסעת שסע פרסת מעלת גרה בבהמה אותה תאכלו" (י"א - ג)

כותב ה"מושב זקנים" מבעלי התוספות בשם רבי אליעזר מגרמייזא, סימני טהרה רמז לעם ישראל, וסימני טומאה לגויים. סימני טהרה "מעלת גרה", אוכלת וחוזרת ואוכלת בפעם השניה, כך גם ישראל, אוכלים בעולם הזה והקרן שמורה להם לעולם הבא. אבל אומות העולם, נמשלו לחזיר שנאמר בו "והוא גרה לא יגר" [ויקרא י"א - ז], כלומר, אוכלים בעולם הזה ואין להם חלק לעולם הבא.

"את הגמל כי מעלה גרה הוא ופרסה אינו מפריס טמא הוא לכם" (י"א - ד)

אם התורה באה ללמד אותנו מי הם בעלי החיים הטמאים, מדוע ציינה התורה גם את סימני הטהרה שלהם? אלא כותב בספר "שערי שמחה", רמז רמזה לנו התורה, רמז גדול, ללמדנו כי מי שאינו "טהור" באמת, כי אז גם סימן הטהרה שלו ל"סימן טומאה" יחשב.

"את הגמל כי מעלה גרה הוא ופרסה אינו מפריס טמא הוא לכם ואת השפן כי מעלה גרה הוא ופרסה לא יפריס וכו' ואת הארנבת כי מעלת גרה היא ופרסה לא

הפריסה" (י"א - ד - ו)

על הגמל כתוב "אינו מפריס" בהווה, על השפן "לא יפריס", עתיד, והארנבת "לא הפריסה" בלשון עבר. מה פשר הבדלי הלשון? מסביר המלבי"ם. הגמל, פרסותיו סדוקות, אבל בסוף מחוברות, ולכן אינו מפריס לגמרי. יש סוגי שפנים שיש להם שתי רגליים סדוקות ושני רגליים לא סדוקות, ולכן אצלו נאמר "לא יפריס", אל תסתכל על שתי הרגליים השסועות, כי בשתי הרגליים האחרות הוא לא מפריס כלל. לארנבת אין כל סדק, ולכן כתוב "לא הפריסה" - כלל.

בספר "מקרי דרדקי" מבאר בהרחבה, קורה לפעמים שבהמה בזמן לידתה נראית טריפה, אבל ברור לנו שבהמשך נברר שאינה טריפה. לדוגמא, העגל בקטנותו, הטחול שלו נקוב, ואחר כך בגדלותו מתמלא הנקב ונעשה איבר שלם. כמו כן נפסק בשולחן ערוך [יור"ד סימן ל"ה] שלבהמה צריך שתהיינה חמש אונות בריאותיה, אך במציאות בעת לידתה יש לבהמה אונה אחת בלבד, והאונות הנוספות מתפתחות בהמשך. במקרים אלו, כאשר שוחטים את הבהמה כשהיא צעירה, לכאורה טריפה היא ואיך ניתן לאכלה? לכן אמרה התורה בתחילה "אינו מפריס" בלשון הווה, שעכשיו אין לה פרסות חלוקות, והוסיפה ואמרה "לא יפריס" בלשון עתיד, ללמדנו, שאם היה ידוע בבירור שבעתיד יתחלקו הפרסות, כשרה בהמה זו גם לעת עתה, אפילו שעכשיו אינה מפרסת פרסה. וכן להיפך, אם עכשיו מפרסת פרסה, אבל ידוע שכשתגדל יתחברו הפרסות וידבקו יחד, ג"כ טמאה היא.

"ואת הארנבת כי מעלת גרה היא ופרסה לא הפרסה טמאה היא לכם" (י"א - ו)
 כתוב ב"ספר החיים" [לאחיו של המהר"ל מפראג] – "אין יעקב נרדף מעשיו היודע ציד, אלא א"כ עיקר תפילתו הוא לצורך העולם הזה". פירוש הדברים, אם ישראל מתפלל על העולם הזה – "כסף", "דירה", אז הם נרדפים ע"י עשיו היודע ציד. אבל בשעה שישאל נושאים עיניהם וליבם לקדושת אביהם שבשמים, אין כל אומה ולשון יכולה להם. ומהיכן לומדים זאת? מהארנבת. כשהארנבת נרדפת מאיש ציד. כשהיא נושמת כלפי האדמה, באים הכלבים, מריחים ומשיגים אותה. אבל כשהיא מנושבת ונושמת כלפי מעלה, הציידים לא מוצאים אותה וגם לא הכלבים.

דבר דומה, אנו למדים מהפסוק בשיר השירים [ח' - י"ד] "ברח דודי ודמה לך לצבי או לעופר האיילים על הרי בשמים", כשהצבי בורח מהצייד, הכלבים רודפים אחריו. האפשרות היחידה שיש לצבי להימלט, הוא רק אם הוא יכנס לשיח בשמים, שאז ריח הבשמים מטשטש את ריח הצבי. האפשרות היחידה של עם ישראל להימלט לברוח מהגויים, הוא להיכנס לתוך התורה...

"ואת החזיר כי מפריס פרסה הוא וכו' טמא הוא לכם" (י"א - ז)

"ואת החזיר" כתוב ב"מושב זקנים", בגימטריה "שעיר ואדום", ולמה נקרא אדום ושעיר חזיר? כי החזיר לעולם שבע, שמאכלו מזומן לפניו, כי הוא אוכל זבל וצואה.

"ואת החזיר וכו' טמא הוא לכם" (י"א - ז)

הגמ' בשבת [קנ"ה:] אומרת, אמר רב פפא אין עני יותר מכלב ואין עשיר מחזיר. שואל הגר"א מוילנא, מהו ה"עוני" של הכלב, ומהי ה"עשירות" של החזיר? ומתקן, יש בתורה תרי"ג מצוות, אבל לא כל המצוות שוות בעיני הבריות, ולא דווקא משום חומרתן וחשיבותן היתירה, אלא שישנן מצוות שכולם נזהרים בהם, ולעומת זאת יש מצוות שהבריות מזלזלים בהם, שהן חמורות לא פחות מהראשונות. למשל, הלאו של אכילת חזיר, חמור יותר בעיני הבריות וכל אחד מחמיר בו במיוחד, למרות שהחזיר הוא אחד מכל מיני בעלי חיים שהתורה אוסרת לאכול אותם, ומי שיעזיז להתגעל ב"דבר אחר", הבריות יגדו אותו וגם יתביישו לדבר איתו. לעומת זאת, יש לאווין שהם חמורים לא פחות, אך מ"מ דרך הבריות להקל ולזלזל בהם. למשל, חטא לשה"ר חמור מאוד, ובכל זאת אנשים מדברים, ובעלי לשון הרע לא רק שאינם מנועים, אלא עוד נחשבים בעיני ההמון. זהו שאמרו חז"ל, אין יותר עני מכלב ואין יותר עשיר מחזיר, כלב רומז ללשון הרע, וכמו שהגמ' בפסחים [ק"ה:] אומרת, שכל המספר לשה"ר, ראוי להשליכו לכלבים. והסיבה, שגם הוא דרכו לנבוח ככלב, וזהו "לית דעניא מכלבא", אין לך לאו שהוא עני יותר מלשה"ר שהבריות אינם מחשיבות אותו. ולעומת זאת, "ולית עתיר מחזירא", לאו של אכילת חזיר הריהו עשיר, כי כל הבריות יראים ממנו ביותר.

"ואת החזיר כי מפריס פרסה הוא ושסע פרסה והוא גרה לא יגר טמא הוא לכם" (י"א - ז)

לכאורה הדבר תמוה מדוע הדגישה תורה את הסימן טהרה של החזיר שהוא מפריס פרסה וכו', והרי למעשה החזיר טמא ולא טהור, וא"כ איזה עסק יש לנו עם הסימן טהרה שלו, והיה ראוי לכתוב לכאורה רק "ואת החזיר כי גרה לא יגר טמא הוא לכם". מבאר ה"כלי יקר", התורה באה להוסיף טומאה על טומאתו,

שמאחר שיש בו סימן טהרה שבאמצעותו הוא פושט טלפיו לומר 'טהור אני', א"כ הסימן טהרה עצמו הוא סיבה לטומאתו ולהרחיקו יותר, ולכן נאמר "כי מפריס פרסה", שכן עצם הדבר שהוא מפריס פרסה אע"פ שגרה לא יגר, זהו סימן טומאה, והוא מוליד תכונה רעה זו בגוף האוכלו להיות מן כתות הצבועים המראים את עצמם ככשרים.

והנה במדרש כתוב (הובא בריטב"א בקידושין מט, ב) "למה נקרא שמו חזיר, שעתידי הקדוש ברוך הוא להחזירו לישראל לעתיד לבוא". ופירש ה"אור החיים" הקדוש כאן בכוונת הדברים, שלעתיד לבוא תשתנה המציאות, והקב"ה ישנה את טבע החזיר שיהיו לו שני סימני טהרה ויעלה גרה ויפריס פרסה ועי"ז יהיה טהור, אבל אין הכוונה שלעתיד לבוא ישתנה הדין לטהרו גם כשלא יהיה מעלה גרה, שהרי זאת התורה לא תהא מוחלפת, עי"ש.

וביאר בזה רבי משה שטרנבוך טעם ורמז לכך שבעתיד לבוא הקב"ה ישנה את טבע החזיר ויטהרנו, מפני שעיקר טומאת החזיר הוא מחמת צביעותו שמראה עצמו כטהור כלפי חוץ, וכמו שאמרו חז"ל (ילקוט שמעוני תולדות רמז קיב) שהחזיר פושט טלפיו בשעה שהוא רובץ לומר ראו שאני טהור, אבל לעתיד לבוא שהאמת תהא גלויה בפני כל, תתבטל טומאת הצבועים, כי לא יהיו עוד צבועים, ולכן תתבטל גם טומאת החזיר.

ומטעם זה ביאר רבי ישעיה פיק מה שנהגו ישראל מקדמת דנא שלא לקרוא לחזיר בשמו, אלא בכינוי 'דבר אחר' (ועי' פסחים ענו: סנהדרין טו:), כי החזיר מראה את טלפיו לומר ראו שאני טהור (רש"י בראשית ט, לד), אבל באמת הוא 'דבר אחר' ממה שהוא מציג כלפי חוץ. לכן נקרא 'דבר אחר', כי הוא אחד בפה ואחד בלב, ואין תוכו כבדו.

טעם נוסף ביאר רבי ישעיה פיק מברלין זצ"ל (הגהותיו לספר התשבי שם, הגהה קלב) עפ"י דברי הגמ' (קדושין מט:): "עשרה קבים נגעים ירדו לעולם, תשעה נטלו חזירים", והרי צרעת נקראת 'דבר אחר' (שבת קכט; ועוד), לכן כינו את החזירים על שם הצרעת שדבקה בהם.

ובספר "התשבי" לרבי אליהו בחור (אות ד ערך דבר), ביאר הטעם 'כדי לא לזכור שמו בפני התינוקות וידרשו וישאלו עליו ויבואו לידי אכילה, כמו שאין מזכירים שם 'לחם' בפסח מטעם זה'.

ויש להוסיף עוד, לעיל [פסוק ג] התורה כותבת על הבהמה שהיא 'מפרסת פרסה ושוסעת שסע' שהם סימני טהרה הניכרים מבחוץ, ולעומת זאת 'מעלה גרה' זהו סימן טהרה שניכר מבפנים, ואפשר לומר, התורה דורשת שכדי להיות טהור צריך שהטהרה תהא ניכרת גם מבפנים וגם מבחוץ, ושלא יהיה כאותם ששומרים על יהדותם רק מבפנים ומתביישים להראות את יהדותם מבחוץ בראש חוצות, וכ"ש שלא להיות כאותם הצבועים שמבחוץ נראים כעובדי ה' אבל מבפנים הם מקולקלים. וזהו הטעם שהחזיר הוא סמל לאיסורים החמורים ביותר, ומשום שלחזיר יש סימן טומאה רק מבפנים [שאנו מעלה גרה], אבל יש לו סימן טהרה מבחוץ שהוא מפריס פרסה, ומה עוד, שאמרו חז"ל (ילקוט שמעוני תולדות רמז קיב) שהוא פושט טלפיו בשעה שהוא רובץ לומר ראו שאני טהור, ולכן הוא מסוכן מאוד, שאפשר לטעות בו ולחשוב שהוא טהור. ומחמת זה הרחיקו עם ישראל את החזיר כל כך עד שהוא נעשה לסמל השיקוץ והתיעוב.

רבי חיים מבריסק זצ"ל אמר, שפושעי ישראל מסוכנים יותר ממשומדים, כיון שהמשומדים כבר הוציאו עצמם מכלל ישראל ואין כ"כ סכנה שייסחפו אחריהם, אבל פושעי ישראל כיון שהם עוד מחזיקים את עצמם כיהודים, הרי הם כעין "מחלה מדבקת", שיש סכנה שאנשים ייסחפו אחריהם.

כאשר רצו עסקנים מאגו"י להצטרף עם תנועת המזרחי ולעשות חזית דתית מאוחדת, שלדבריהם יוכלו לפעול יותר ע"ז, הרעיש מרן הגרי"ז זצ"ל עולם ומלואו נגד הרעיון ונלחם בזה יומם ולילה כדי שלא לתת גיבוי והכשר ל'מזרחי', וביאר שהמזרחי גרועים יותר מהחופשיים, ומשום שהחופשיים מצהירים במפורש שרצונם לעקור את התורה הקדושה רח"ל, ולכן אין כ"כ חשש שנושפע מהם שאנו יודעים שרצונם נגד התורה, אבל למזרחי יש סימן טהרה שמכסים עצמם בכסות דתית, אך מאידך גיסא הם מתפשרים על דיני התורה, ולכן הם מסוכנים ביותר, וכחזיר שהוא גרוע מכולם משום שפושט את טלפיו להראות "טהור אני", והוסיף מרן זצ"ל שכיון שאסור עפ"י דין תורה להתחבר עמהם, א"כ אפילו בכדי להחיש את ביאת משיח צדקינו אסור, ומשום שדיני התורה לא נמסרו בידנו כמקור וממכר לעבור איסורים כדי להפיק רווחים אחרים, יהא הריווח גדול ככל שיהיה.

"את זה תאכלו מכל אשר במים כל אשר לו סנפיר וקשקשת" (י"א - ט)

מה ההבדל בין דג עם קשקשים לבין דג בלי קשקשים - מבאר הרמב"ן, דג עם קשקשים לא נמצא במעמקי הים, והוא צריך מפעם לפעם לשאוף אוויר, וזה כמו הצמר והשער בבעלי חיים, והציפורניים באדם ובבהמה. אבל הדגים ללא הקשקשים נמצאים תמיד במעמקי הים, ובמים העכורים, ומרוב הלחות וחוסר החום שיש במעמקי הים ולכן לא ידחה מהם דבר ועל כן הם בעלי לחה קרה דבקה קרובה להמית והיא ממיתה בקצת המימות כאגמים המעופשים.

נמצא לפי דברי הרמב"ן שהסנפיר והקשקשת הם הגורם לטהרה.

הגמ' אומרת [חולין ס"ו: דה"נ א:], כל שיש לו קשקשת, יש לו סנפיר, ויש שיש לו סנפיר ואין לו קשקשת. והגמ' שואלת, מדוע צריך את סימן הסנפיר אם הקשקשת מראה על סימן הטהרה? מתרצת הגמ' "יגדיל תורה ויאדיר". ולכאורה קשה, איזה יגדיל תורה ויאדיר יש כאן? מתרץ רבי יחזקאל אברמסקי [חזון יחזקאל חולין פ"ג], לפי דברי הרמב"ן הדברים מובנים, שהסימנים עצמם הם הגורם וסיבת הטהרה, ובאמת שגם הסנפיר וגם הקשקשת שניהם גורמים לסיבת הטהרה. ועל זה הגמ' שואלת, מדוע לא מספיק סימן הקשקשת לבד. ועל זה הגמ' תירצה "יגדיל תורה ויאדיר", שגם אם היינו לומדים שהדג טהור ע"פ סימן הקשקשת לבד, מ"מ בגלל ה"יגדיל תורה ויאדיר" הוסיפה התורה וכתבה גם את סימן ה"סנפיר", כדי ללמדנו שגם ה"סנפיר" וגם ה"קשקשת" גורם לטהרת הדג.

אבל הרמב"ם במורה נבוכים [ח"ג פרק מ"ח] חולק עליו וכותב, "ודע, שאלו הסימנים וכו' וסנפיר וקשקשת אין מציאותם סיבת ההיתר ולא היעדרם סיבת האיסור".

"את זה תאכלו מכל אשר במים כל אשר לו סנפיר וקשקשת במים בימים ובנחלים אותם תאכלו" (י"א - ט)

בדרשה שנשא בקובנא אמר ה"דבר אברהם": לדגים יש שני סימני כשרות, סנפיר וקשקשת. אמנם הגמ' בניה [נ"א]. אומרת, כל שיש לו קשקשת יש לו סנפיר ויש שיש לו סנפיר ואין לו קשקשת, פירושו: אם מצאת דג בעל סנפיר,

עדיין אינך יודע שכשר הוא, שיכול להיות שאין לו קשקשת, אבל אם יש לו קשקשים, מובטח כי דג כשר הוא. ופסיקה זו היא לשעה ולדורות, שהדין הוא שאדם המוצא חתיכת דג שלא ממקום הסנפיר בגוף, מספיק שיש עליה קשקשת והיא מותרת באכילה, שבוודאי באה מדג בעל סנפיר. הלכה זו נאמרה לפני למעלה מאלפיים שנה, בינתיים נתגלו ארצות חדשות וימים בלתי ידועים, בהם מיליוני דגים שלא הכירו אותם, ומעולם לא מצאו דג שיש לו קשקשת ואין לו סנפיר. ואת זאת קבעו חז"ל בוודאות מלאה כבר בזמנם, וזאת דוגמא נוספת שרוח הקודש שרתה על חכמינו ז"ל ודבר ה' היה על לשונם.

"ואת אלה תשקצו מן העוף לא יאכלו שקץ הם את הנשר ואת הפרס ואת העזניה" (י"א - ג)

הסימן הגדול בעופות הוא הדריסה, שכל עוף הדורס לעולם טמא, והטעם בזה אומר הרמב"ן, כי דמו מחומם לאכזריות, ונותן אכזריות בלב אוכלו, ואין בכל העופות האסורים שאינו דורס, זולת אחד, הפרס או העזניה. ואין בבהמות הטהורות שהם מעלה גרה ומפרים פרסה "דורס", ולפיכך מותרות באכילה רק למי שיש בהן שני סימנים אלה.

"ואת אלה תשקצו מן העוף" (י"א - י"ג)

הגמ' בחולין [ס"ה]. אומרת, כל עוף שקולט מן האוויר טמא. שואלת הגמ', ציפור גם קולטת באויר. אמר אביי, קולט ואוכל קאמרין, "שאינו מניחו לארץ עד שלא יבלענו". אומר רבי אליהו לאפיאן, צא ולמד, מי שאינו יכול להתאפק בתאוותיו, ובעודו בכפו יבלענה, סימן טומאה הוא.

"ואת אלה תשקצו מן העוף לא יאכלו שקץ הם את הנשר ואת הפרס ואת העזניה" (י"א - ג)

למה זכה הנשר, שהוא עוף טמא, להיות בכסא הכבוד? ואילו את היונה שהיא רדופה, שוחטים על המזבח? מתרץ רבי זלמן סורוצקין, על כסא הכבוד שמו את כל המלכים, אריה מלך החיות, נשר מלך העופות, שור מלך הבהמות, האדם מלך הבריאה ומעל כולם מלך מלכי המלכים. ומדוע היונה לא קיבלה כלום? כנראה שלהיות קרבן על המזבח לכבוד ה', נחשב יותר מלהיות על כסא הכבוד.

"ואת הדאה ואת האיה" (י"א - י"ד)

היא ראה האמורה במשנה תורה [דברים י"ד - ג], ולמה נקרא שמה ראה, שרואה ביותר. תנא, עומדת בבבל ורואה נבלה בארץ ישראל. [חולין ס"ג]. כישרון גדול הוא לראות מרחוק, אבל מכיוון שהיא משתמשת בו לראות "נבילה" ובפרט בארץ הקודש, אומר רבי זלמן סורוצקין, לכן הם נמנים על העופות הטמאים. רמז לאנשים הרואים "נבילה" בארץ ישראל, כשהם בעצמם עומדים ב"בבל" ואינם באים לשבת בארץ ישראל לעזור לאלה המשתדלים לתת "נשמה לעם עליה ורוח להולכי בה" [ישעיה מ"ב - ה], שאין דעת תורה נוחה מזה.

"ואת בת היענה ואת התחמס ואת השחף" (י"א - ט"ז)

הגמרא בחולין [ס"ד]. שואלת, וכי בת יש ליענה שאסור לאכול אותה? עונה הגמ', הכוונה שגם הביצים שלה אסורות באכילה, ומדוע? כיון שהתורה ריבתה שהיוצא מן הטמא טמא. [במורות ה:].

"ואת החסידה" (י"א - י"ט)

ובתרגום אונקלוס: וית חוריתא. כתוב בספר חסידים [סימן י'], חסיד נקרא על שם החסידה כפי שתרגם אונקלוס 'חוריתא', וכתוב [ישעיה כ"ט - כ"ב] 'לא עתה פניו יחורו' - לשון בושה והלבנת פנים.

מי שמביישים אותו ומלבינים פניו, והוא עומד כחרש לא ישמע וכאלם לא יפתח פיו, ולא יבייש פני אדם, נקרא חסיד. ולעתיד לבוא יהיו פניו מבהיקים, ויזכה לשבת באותם שבע כיתות המקבלות פני השכינה ונהנות מזיו השכינה.

"ואת החסידה" (י"א - י"ט)

ולמה נקראת שמה חסידה, שעושה חסידות עם חברותיה. [רש"י]

שואלים בעלי המוסר, אם יש בה מעלה גדולה זו שעושה חסד עם חברותיה, מדוע החסידה טמאה, והלא מן הראוי שתהיה כשרה, ועוד הרי מבואר ברמב"ן ז"ל [פסוק י"ג] שטומאתם של העופות הוא משום גודל אכזריותם, והחסידה הרי עושה חסדים!?

ומתריצים, הגמ' בחולין [ס"ג] אומרת, שהיא עושה חסד רק עם חברותיה, ולא עם הרחוקים לה, ולא עוד, אלא שדורסת עופות אחרים וממיתם, ולכן "לא יאכלו כי שקץ הם".

רבי נפתלי מראפשיץ זצ"ל (ליקוטי נתר ליקוטי, מהדו"ח, דרשות ב), ביאר בדרך צחות, כאשר מאן דהוא שרוי בחרפת רעב, היא מזינה אותו בדברי חסידות. הלא זקוק למזון גשמי, והיא באה להטיף חסידות. תפקיד החסיד הוא, לדאוג בראש ובראשונה לגשמיות של הזולת, ואחר כך ילך לדאוג לרוחניותו. וכמאמר צדיקים: הגשמיות של הזולת היא הרוחניות שלך.

"פני מנחם" [ת"מ - נ"ה] הסביר את כוונת האמירה 'עושה חסד עם חברותיה' - שעושה זאת רק בזמן שחברותיה רואות שהיא עושה חסדים, ולא כשהיא לבד ואין אחרים שרואים. יש אנשים שלמראית עין יעשו חסדים עד אין סוף, כדי להגדיל ולהאדיר את שמם, אך כשאין אחרים רואים, לא יעשו כלום, ולכן החסידה אינה טהורה.

בימי הרעב לאחר מלחמת העולם הראשונה, פרס ה"אמרי אמת" מלחמו לאחרים ועודד את הציבור לעזור לפליטי המלחמה שנתרו ללא בית וללא מקור פרנסה. בדבריו הזכיר את מאמר חז"ל [חולין ס"ג] 'למה נקרא שמה חסידה, שעושה חסידות עם חברותיה', ומפרש רש"י שמחלקת מזונותיה עמה. ושאל, אם כן, מדוע קורא הירושלמי [ב"מ פ"ג - ה"ה] לעכברים רשיעא, בגלל שבראותם תבואה הם קוראים לחבריהם שיאכלו עמהם? ומה ההבדל בין מעשה העכברים לזה של החסידה?

וענה, העכבר דואג קודם כל לעצמו, ורק אם יש די והותר הוא קורא לחבריו. לא כן החסידה, מיד כשמזדמן לה אוכל, אפילו מיעוטא דמיעוטא, היא מתחסדת עם חברותיה ומתחלקת עמה.

הוסיף ה"בית ישראל", מידה זו לתת גם בשעה שדחוק, נוהגת אף בחסד רוחני, וחייב האדם לחזק את השני ברוחניות, למרות שנראה בעיניו שבזה הוא סובל ומפסיד ממדרגותיו הרוחניות. (פאר ישראל ח"ב עמוד רל"ז)

כותב ה"אבן עזרא" על הפסוק "לא תבשל גדי בחלב אמו", שבשר היענה כל כך קשה, עד שפשוט בלתי אפשרי לאכול אותו. הבת יענה היחידה שאפשר לאכול, זה בת יענה צעירה. אם כך, לא צריך לאסור את היענה הזקנה, אבל את בת היענה הצעירה התורה אוסרת.

יש שתירצו, הגמ' בשבת [ק"ח]. אומרת שהיען אוכל אבנים וזכוכיות, קיבתו כברזל ובשרו כסוליה, לא ניתן לאכילה ואין צורך לאוסרו, אבל אפרוחו בשרו עדיין רך ואותו אסרה התורה באכילה. ומצינו שירמיהו הנביא קונן "איך היתה בת עמי לאכזר כיענים במדבר" [איכה ד' - ג'], לכאורה איך מתבטאת אכזריות היען לאפרוחיו? והענין, שהאפרוחים באים ומבקשים מזון, והאם נותנת להם מעדן - בעיניה אין טעים ממנו, שבר זכוכית מחודד ומשונון, ואינה מבינה שעבורה זה אכן מעדן, כי הוושט שלה כצינור ברזל, וקיבתה כדוד נחושת, והזכוכית נגרסת בה עד דק, אבל אפרוחה עדין ורך, והזכוכית תנקוב את הוושט ותחורר את הקיבה, והאפרוח יתייסר וימות בעינויים קשים ומרים, ונמצאת אשמה בהריגת אפרוחה!

בדרך זו ג"כ ענה ה"חפץ חיים" לבחור שרצה לעזוב את הישיבה ולעזור לאביו לעבוד, אמר לו: איבד מבוגר ומחושל, מחוסן נגד אווירת השוק, ומתמודד בהצלחה מול השפעתו, אבל אתה עודך צעיר ורך, אינך יכול להשוות עצמך אליו, ולמודד עצמך לנגדו, עליך להמשיך לשהות באהלי תורה ובקרוב בני התורה.

והדברים אמורים להורים, שאומדים עצמם שיכולים לשהות במקום פלוני או לצפות במופע פלוני ולא יושפעו לרעה, וה' יודע האמת, אולי מלאכים הם, אולי יכולים הם לטייל במקום פלוני ולבלות במקומות בילוי ומחוסנים הם דיים, יגרסו זכוכיות כאוות נפשם, אם מעדן הם עבורם, יבוסם להם, אך מה רוצים הם מילדיהם, איך מהמרים הם על זוך נשמותיהם, איך הם לוקחים אותם עימם?

"ואת בת היענה" (י"א - י"ט)

בספרים ישנים הובא מנהג עתיק שהיה נפוץ בישראל - לתלות את ביצת בת היענה בחלל בית הכנסת. על טעמו של מנהג מקורי זה נאמרו כמה באורים:

א'. המקובל רבי מרדכי הכהן מצפת [שפתי כהן תורני] ביאר: בת היענה מטילה את ביציה במקום גבוה, ולאחר מכן עומדת כנגדן ומביטה בהן מבלי להסיח דעת לרגע, שאם תסיח דעתה - לא תוכלנה הביציות לפרות לעולם. מנהג זה נועד אפוא להזכירנו, כי אף בתפלה כן: רק אם תאמר היא בריכוז ובכוונה מלאה, תוכל היא לעשות פרות.

ב'. בדומה לכך פירש רבי אליהו הכהן מאיזמיר [מדרש תלפיות] [אות ב' - בעלי חיים]: ביצת בת היענה מזכירה לנו את העובדה שחיינו תלויים בהשגחת ה', כפי שאפרוחי בת היענה לא יחיו, אם תפסיק אמם להשגיח עליהם, כך אנו לא נוכל לחיות אם חלילה יסיר ה' את השגחתו מעלינו - ולו לרגע קל.

ג'. באופן נוסף פירש רבי צבי אברמוביץ מחצור הגלילית [טעם הצבי]: בת היענה מסמלת את השתיקה. כדברי הרמב"ן בפירושו לאיוב [ל' - כ"ה]: "בנות יענה לא ישאו קולם ולא יצעקו כלל, אף כי יכו אותם לא יצווחו. ואין בכל העופות כמותם בשתיקה". תליית ביצתה בבית הכנסת נועדה להזכיר למתפללים שלא ישיחו בו בדברים בטלים, ובפרט בשעת התפלה.

סיפר המגיד הירושלמי רבי בן ציון יאדלר זצ"ל, ששאל את הרב מבריסק זצ"ל אודות הצטרפות לאגודה חשאית שנוסדה בירושלים לעזרה הדדית בין כל חבריה. בתחילה רצה הרב לשמוע מה דעתי על זה, ואחרי שאמרתי לו שלפי דעתי דבר נכון הוא, כי הרי מטרת האגודה היא להתחזק בקיום מצות 'ואהבת לרעך כמוך'. ענה לי הרב מבריסק, עניין זה אינו נכנס כלל בגדר המצוה. הסביר הרב מבריסק את דבריו, אם חבר דואג לחבירו אך ורק כדי שאחרי כן חבירו ידאג לו, הרי שזה נגד מצות התורה, שהרי נצטוונו לאהוב את כל אחד מיישראל אפילו שאינו שייך לחבורה מסוימת, והרי אפילו במי שעשה לו רעה נאמר 'לא תיקום ולא תיטור' וצריך להיטיב עמו ככל שניתן. והרב פסק, "חלילה לך מלהכנס לחברה זו, שהיא נגד מצות התורה".

רואים בדבריו יסוד גדול. כשאדם מתחסד רק כלפי חבירו, אין זה נחשב כחסד אלא שעושה זאת מאהבת עצמו, שהוא רוצה שגם לו יעזרו בעת הצורך. (בטוב ירושלים - ילקוט מאיש לרעהו)

סיפר רבי משה נתן קרלינסקי זצ"ל: ביקרתי אצל ראש ישיבת לומזה - רבי יחיאל מרדכי גורדון זצ"ל ביום האחרון לימי חייו, בבית החולים, כשהוא מלווה ביסורים, ואז הוא אמר לי כהאי לישנא: "דע לך כי החסד הכי גדול שאפשר לגמול לאדם, הוא לעזור לו בשידוכים ולהציע הצעת שידוך ההגונה לו, שזה הטבה לאדם לכל ימי חייו..."

"ואת החסידה" (י"א - י"ט)

כתב ה"אבן עזרא", "החסידה" היא הנראית למועדים ידועים בשנה. אמרו משמו של האדמו"ר מקוצק, אלו הנהגים בחסידות "למועדים ידועים בשנה", היינו רק בימים הנוראים, בימי מועד, הריהם בבחינת "עוף טמא".

"והאנקה והכח והלטאה והחמש והתנשמת" (י"א - ל')

שואל רבנו בחיי, מדוע אין הנחש שהוא מקור הטומאה נכלל בכלל השמונה שרצים לטמא במוות? ויותר, הגמ' בחולין [ס"ז.] דורשת מהפסוק "כל הולך על גחון" את הנחש, ומ' כל הולך על ארבע" את העקרב, והזהירה התורה רק על אכילתם "לא תאכלום", אולם אין בהם טומאה, מדוע? ומתכן, התורה ירדה לסוף דעתו של אדם, כיון שהם ארסיים ומסוכנים לבני אדם, מידת ההיגיון שאדם שפוגע בנחש יהרוג אותו כדי שלא יזקק, אבל אם הם היו מטמאים במוותם, יימנעו הבריות מלהורגם כדי שלא יטמאו להם, לכן גזרה בהם התורה שלא תהיה בהם טומאה כדי שהאנשים לא יחששו להורגם ובכך ימנעו סכנה ונוק. לעומת זאת, שאר שמונה שרצים שאין בהם ארס ואין בהם כלל סכנה, גזרה התורה על הטומאה שמטמאים במוותם, שהרי אין הבריות חוששים מהם ואינם נדרשים להורגם.

"וכל כלי חרש אשר יפול מהם" (י"א - ל')

אין כלי חרס מטמא אלא מאוירו. [רש"י]

מדוע כלי חרס מטמא רק מאוירו, מבאר הרבי מקוצק, חרס לעצמו אין לו שום חשיבות וכל חשיבותו היא רק בזה שהוא נעשה "כלי" היכול לקבל אל תוכו, לכן לא מטמא מגבו, משא"כ כלי מתכת שהוא בעל ערך לעצמו, מטמא גם במגע מגבו. צא ולמד מכאן רמז לאדם המושל לחרס הנשבר כמו כל החרס, כל חשיבותו של אדם הוא רק כשהוא נעשה "כלי" ויכול להיות מקבל.

"מכל מאכל אשר יאכל אשר יבוא עליו מים יטמא" (י"א - ל')

באופן נדיר נכתב כאן יבוא עם ויו, בעוד שברוב המקומות בתורה כתוב יבא בלי ויו. מבאר רבי חיים קניבסקי זצ"ל בספרו "טעמא דקרא" משום שמצינו שאוכל שנגע בו משקה הוכשר לקבל טומאה, והרי יש ז' משקים שמכשירים לקבל טומאה, וסימנך י"ד שח"ט ד"ם. והנה בפסוק שלפנינו נאמר רק מים, ומה עם שאר משקים. וי"ל, האות ויו של יבוא היא מרמזת על שאר ז' משקים, שאף הם מכשירים את האוכלים לקבל טומאה.

"וכל השרץ השרץ על הארץ שקץ הוא לא יאכל" (י"א - מ"א)

להוציא את היתושין שבכללין ושבפולין ואת הזיזים שבעדשים שהרי לא שרצו על הארץ אלא בתוך האוכל, אבל משיצאו לאויר ושרצו הרי נאסרו. [רש"י]

מעשה ובא אחד מנסיכי הנכרים לפני רבי יהונתן אייבשיץ, ושאלה בפיו, מדוע אצלכם היהודים, יש חוקים אשר אינם מתיישבים עם השכל וההיגיון. שאלו ר' יהונתן, איזה מהם. אמר הנסיך, תולעת שפירשה מן הפרי יש לה דין שרץ השרץ על הארץ, וחייבים מלקות על אכילתה, אולם אם לא פירשה מהפרי חשובה כפרי ואינה אסורה, וכי מה ההבדל בין זו לזו, הרי בגוף התולעת לא נשתנה מאומה ברגע שפירשה מן הפרי. לקח ר' יהונתן אייבשיץ כף ריקה, וציווה על הנסיך שיירק אל תוכה. עשה הנסיך כמבוקשו, אלא שאז הוסיף וביקשו רבי יהונתן שיחזירנה אל תוך פיו. סירב הנסיך לעשות זאת, וטען כי הדבר מאוס ומגונה עליו. שאלו ר' יהונתן, מה ההיגיון שבדבר, הרי לפני רגע היה הרוק בתוך פיו, ומה נשתנה עתה כאשר הוא בתוך הכף. ענה הנסיך, כשהיה בתוך פי לא היה מאוס, כיון שפירש הרי הוא מאוס עלי.

אמר ר' יהונתן, אכן, כן הוא הדבר גם לגבי התולעת, בעודה בתוך הפרי, כל עוד לא פירשה, אדם בולעו ואינו נמאס בו, אך כיון שפירשה, בין רגע הופך הפרי למאוס על האדם ולכן נאסר.

"וכל השרץ השרץ על הארץ שקץ הוא לא יאכל" (י"א - מ"א)

הגמרא בעירובין [י"ג:] מספרת, תלמיד ותיק היה ביבנה, שהיה מטהר את השרץ במאה חמישים טעמים. אמר רבינא, אני אדון ואטהרנו. ומה נחש שממית ומביא טומאה לעולם נבילתו טהורה, שרץ שאינו ממית ומביא טומאה לעולם, לא כ"ש. כלומר, נבלת נחש שממית טהורה, שרץ שאינו ממית ומרבה טומאה, לא כל שכן. שאל הגר"א מוילנא, מה היתה הרבותא של רבינא, הרי לאותו תלמיד ותיק היו מאה חמישים טעמים, והוא יש לו רק טעם אחד? תירץ הגאון, לאותו תלמיד בעצם לא היו מאה חמישים טעמים, היה לו רק טעם אחד, והוא אותו הטעם שאמר רבינא, ומה הם אפוא אותם מאה וחמישים טעמים שעליהם דיבר התלמיד הוותיק? אלא מסביר הגאון מוילנא, על המשכן נאמר "אורך החצר מאה באמה ורוחב חמישים בחמישים", וטעמי המקרא על המילים "מאה באמה" הם "קדמא ואזלא", ושל "חמישים בחמישים" הוא "מונח רביעי", ויש בכך רמז לנחש, בהתחלה היה קדמא ואזלא, היו לו ארבע רגליים, והיה קד ואזיל, ערום ומהיר מכל החיות. אח"כ "מונח רביעי", מלשון [תהלים קל"ט - ג] "ארחי ורבעי" רבעי לשון רביצה, והיינו שהולך על גחון. ולזה התכוון התלמיד הנבון, איך אני יוכל לטהר את השרץ? בטעמים של הפסוק המדבר על ה"מאה וחמישים", ובא רבינא ופירש את דבריו של התלמיד, שיש ק"ו מן הנחש, ומה נחש שממית ומביא טומאה לעולם טהור, שרץ שאינו ממית ומביא טומאה לעולם, אינו דין שלא יטמא.

הגמ' בקידושין [ז:] אומרת, למלמד שהחזירוהו למשה על כך המצרות כולן ולא ינק. אמר, פה שעתיד לדבר עם השכינה, יינק דבר טמא? הרמ"א [סימן פ"א סעיף ז] כתב "חלב מצרית כחלב ישראלית ומ"מ לא יניקו תינוק מן המצרית אם אפשר בישראלית, שחלב עובדת כוכבים מטמא את הלב ומוליד לו טבע רע. וכן לא תאכל המינקת אפילו ישראלית דברים אסורים וכן תינוק בעצמו, כי זה מוזיק לו בוקנותו".

אומר רבי לייב חסמן, לפי"ז מובן מה שהובא בירושלמי בחגיגה, כשהיתה אמו של אלישע בן אבויה מעוברת ממנו, עברה לפני עבודה זרה, והריחה מאותו המין ואכלה והיה אותו המין מפעפע בגופה כעכנאי. אלישע בן אבויה היה מהארבעה שנכנסו לפרדס, והיה רבו של רבי מאיר, בכל זאת נשאר בו הארס מאותה אכילה, ואפילו שלא הוא אכל אלא אמו אכלה, וזו היתה גם אכילה של היתר, שהרי הגמ' ביומא [פ"ב] אומרת, עוברת שהריחה מאכלים, מאכילים אותה אפילו ביום כיפור - בכל זאת, התערבה הארס בדמו ובנפשו, נולד עימו וגדל עימו, עד שהבשילו פירותיו ונעשה "אחר".

"והתקדשתם והייתם קדושים" (י"א - מ"ד)

שואל ה"אור החיים", מה ענין קדושה לאכילת איסור והיתר, הרי אפילו על מצת מצוה בחג הפסח כתבו התוספות בפסחים [כ"ה:] האם מצה קדושה יש בה, וא"כ ק"ו אכילת רשות? ומתיר, אמרו חז"ל [חולין ז:] אין הקב"ה מביא תקלה על ידן של צדיקים, וכתבו התוספות, שהבטחה מיוחדת זו לצדיקים, נאמרה דווקא לגבי אכילת מאכלות אסורות, שהצדיק זוכה לשמירה, שלא יכנס לגופו דבר איסור. וזהו שאמר הכתוב "והתקדשתם", אם תקדשו עצמכם בכל מעשיכם, אז מובטחים אתם "והייתם קדושים", שתזכו לשמירה מן השמים שלא תיכשלו במאכלות אסורות.

"והתקדשתם והייתם קדושים" (י"א - מ"ד)

הגמ' בקידושין [מ:] אומרת, מחשבת רעה אין הקב"ה מצרפה למעשה, חוץ ממחשבת עבודה זרה. שואל ה"משך חכמה", איך אפשר לתבוע אדם על מחשבת עבודה זרה שלו, וכי אדם בעלים על מחשבותיו, והרי כוחות המחשבה אינם ברשותו ואינם בשליטתו? ומתיר, שלכן אמרה התורה "והתקדשתם" - אם תעשו פעולות ומעשים כדי להתקדש ולהתרחק מכל התועבות, אז מובטח לכם "והייתם קדושים", שהקב"ה יטהר גם את מחשבותיכם, וכמו שהגמ' ביומא [ל"ה:] אומרת, הבא להיטהר מסייעין אותו.

ה'חידושי הרי"מ' שקבלו בפניו על אותו צבוע המתחזה להיות חסיד בשעה שאין תוכו כבדו. נענה ואמר, הרי הא גופא מידה טובה יש בו, שמוצא חן בעיניו הצבע שלנו ... מתוך רצון להגיע לכך, סופו שיהפוך להיות קדוש באמת.

"והתקדשתם והייתם קדושים וכו' ולא תטמאו את נפשותיכם" (י"א - מ"ד)

רבי יהושע לייב דיסקין היה רגיל לספר, כי בילדותו כאשר הזדמנה שאלה בתבשילו של אביו, רבי בנימין, אף שלבסוף היה מכשירו, בכל זאת היה מייעץ לרבנית להאכיל את התבשיל לילדים, ואילו הוא עצמו - האבא - לא היה אוכל. הילד, ר' יהושע לייב, מצא את עצמו נעלב, הוא לא הבין מה בינו לבין אביו. ממה

הגמ' בקידושין [ז:] אומרת, לפיכך נקראו ראשונים סופרים, שהיו סופרים כל האותיות שבתורה, שהיו אומרים ו' דגחון חציין של אותיות של ספר תורה. לכאורה צריך להבין, במה זכה ה"הולך על גחון", הנחש, שהוא מופיע בדיוק באמצע התורה? בספר "ומתוק האור" מובא הסבר נאה בשם הגר"א, מוילנא שמפרש את דברי הגמרא [בבא קמא כ"ג:] שאומרת "ארס נחש בין שיניו הוא עומד". מביא הגאון רמז בזה: אם יעמוד ה"שטן" תחת ה"נחש", אם נעמיד את האותיות ש ט נ תחת האותיות נ ח ש נוכל לקרא מימין מלמעלה למטה "שן", ומשמאל מלמעלה למטה "שן", ובאמצע "חט". וזהו שאמרו ארס נחש - ה"חטא", נמצא "בין שיניו של הנחש", הוא היצר הרע שמסית את האדם לחטא. והרי הגמ' בסוכה [נ"ב:] אומרת, "כל הגדול מחבירו יצרו גדול הימנו", ככל שהאדם גדול יותר בתורה, כך היצר נטפל אליו בחזקה רבה יותר ומנסה להסיתו. לכן דווקא באמצע התורה, במקום שבו מתגלה גדולה ועמקותה של התורה, שם נמצא ה"הולך על גחון".

ה"אמרי אמת" מבאר שיש כאן רמז לאדם הלומד תורה - אף אם למדת כבר מחצית מהתורה, אל תחזיק טובה לעצמך והמשך ללכת על גחון היינו בענווה ובפשטות.

"כל הולך על גחון" (י"א - מ"ב)

האות ו' של המילה גחון כתובה בספר תורה באות גדולה, כותב ה"פרדס יוסף" שהדבר בא ללמד שאם האדם מתגאה וזוקף את קומתו כמו האות ו' מראים לו את הנחש, שסוף גאוותו היתה שנעשה שפל שבשפלים והולך על גחון.

"אל תשקצו את נפשותיכם וכו' והתקדשתם והייתם קדושים" (י"א - מ"ג - מ"ד)

כאשר אדם הולך בשוק ורואה מאכל האסור באכילה וחושב על איסור האכילה הזה, אומר ה"חתם סופר", ע"י כך הוא זוכה לקיים באותם רגעים מצוה, בהתגברו על ההזדמנות שנקרתה לפניו של אכילת המאכל הזה. והנה, ניתן לקיים מצוה זו לא רק במאכל המוכן לאכילה, כי אם גם בראיית חמור או סוס, על ידי שאדם יזכיר לעצמו כי הם נאסרו עליו באכילה. איזו ידיעה נפלאה זו! כמה מצוות אנו יכולים להרוויח בזכותה!!

"ולא תטמאו בהם ונטמאתם בהם" (י"א - מ"ג)

שואל ה"חפץ חיים", אחרי שהתורה הזהירה "ולא תטמאו בהם", לשם מה ההוספה לאמר "ונטמאתם בהם"? מסביר ה"חפץ חיים", אכן, מי שאוכל שקצים ורמשים, נבילות וטריפות, לבו מתטמא עד שנפשו גסה עליו, ושוב אינו מרגיש כלל בדבר ואינו מואס עוד במאכלות אסורות. ממשיך לזה ה"חפץ חיים" משל, לאדם שעסקיו בבשמים, וכשירד מנכסיו החליף אומנותו ומסחרו, ונעשה לבורסקי. אמנם בתחילה הדבר היה קשה לו, אבל ככל שהתרגל במסחרו החדש והורגל לריח עורות, שוב לא היה הדבר לזרא בעיניו, עד שנראה היה כאילו הוא בורסקאי מבטן ולידה. וזהו שציוותה התורה "ולא תטמאו בהם", דהיינו אל תפתחו אפילו פתח קטן לטמא את נפשכם בנבילות וטריפות, כי אם תחטאו בזה אפילו רק פעם אחת, הרי מכאן ואילך נפשכם תתרגל לשיקוצים עד שלא תרגישו עוד לאיסור מאכלות אסורות. וכל כך למה? כיון ש"ונטמאתם בהם", שהמאכלות האסורות מטמאמים את ליבו ונפשו של האדם.

לכו לחשו לה שיום כיפור הוא. לחשו לה, וקיבלה את הלחש ולא אכלה. קרא עליה רבי את הפסוק "בטמא אצרך בבטן ידעתך", ונולד ר' יוחנן. מקרה אחר, אשה מעוברת שהריחה דבר מאכל ביום כיפור, והתאוותה למאכל. הלכו לפני ר' חנינא, ואמר, תלחשו לה שיום כיפור הוא, ולא עזר הלחישה ואכלה ביום כיפור. קראו עליה את הפסוק "זורו רשעים מרחם", ויצא ממנה שבתאי אוצר פירות. אומר רבי עקיבא איגר, רמז לדבר בפסוק שלפנינו, אם תרצה לדעת ולהבדיל "בין הטמא ובין הטהור" ולדעת איזה עובר יצא צדיק ואיזה רשע? סימן בידך "ובין החיה הנאכלת ובין החיה אשר לא תאכל", לפי הולדת - הקרויה "חיה" - האוכלת ביום כיפור, אשר ממנה יצא בן רשע, או הולדת אשר לא תאכל, וממנה יצא בן צדיק. ולפי"ז מתורצת השאלה הראשונה, שהפסוק מתחיל בטמא וממשיך בטמאה - החיה הנאכלת (יולדת שאכלה), ובין הטהור - ובין החיה אשר לא תאכל (שלא אכלה ביום כיפור).

בספר "דרכי מוסר" מעיר, אחרי שהעובר לא היתה בו קדושה, וקראו עליו את הפסוק "זורו רשעים מרחם", הרי כשיגדל ויהיה לרשע, אפשר להניח שבוודאי יהיה אוכל נבילות וטריפות, שקצים ורמשים ומחלל שבת, ובמקום זה מביאה הגמ' שיצא ממנה שבתאי אוצר פירות שהיה מפקיע שערים, ולכאורה איזו שייכות יש לחטא זה לאכילת יום כיפור, שהיא עבירה לשמים וקשורה לקדושה ולרוחניות? אלא לומדים מכאן יסוד חשוב, כדי להרגיש בסבל עניים, ולא להרע להם, וכדי שהאדם יבטל את האפשרות שלו להרוויח על חשבון הזולת, לשם כך זקוקים לקדושה, ורק מי שהוא קדוש, ובמיוחד קדוש מרחם, יהיה מסוגל לנהוג כך.

"להבדיל בין הטמא ובין הטהור ובין החיה הנאכלת ובין החיה אשר לו תאכל" (י"א - מ"ז)
כותב "בעל הטורים" הפסוק מתחיל באות ל' (שמספרו שלשים) ומסיים גם באות ל', כדי לרמוז לנו שרוב האיסורים ביטולם הוא בשישים.

נפשך, אם המאכל אינו כשר לפי טעמו של אבא, למה יעץ שיאכלהו הוא, ואם על עצמו הוא מחמיר, למה אם כן יקל עליו? ר' יהושע לייב הבלוג על עלבוננו, אם כי מפאת יחס זה מצד אביו, חלשה דעתו עליו.

פעם פרצה שריפה בכפר סמוך למקום, שאביו כיהן כרב ואב"ד, והשריפה כילתה את בית הכנסת וגם את ספרי התורה, באו לשאול שאלה את אביו, מה לעשות בגווילים השרופים. מספר ר' יהושע לייב, הייתי ילד קטן ואני הייתי שקיבלתי אותם בביתנו. הם סיפרו לי מה שקרה להם, ראיתי את הגווילים, הזדעזעתי והכנסתי אותם אל אבי. אבי, כשראה את הגווילים, התעלף מיד ואיבד את הכרתו, ורק לאחר עמל שבה אליו הכרתו, והתחיל לעסוק בצדדי השאלה. מאותו רגע ואילך הבנתי את הפער ביני לבין אבי... וסרה תלונתי.

"ולא תטמאו את נפשותיכם בכל השרץ הרמש על הארץ" (י"א - מ"ד)

ה"בן איש חי" בספרו "אמרי בינה" מביא כמה חידות: אחד אכל כזית אסור, והשני אכל פחות מכזית אסור, והביאום לבי"ד, לאחד אמרו יתחייב מלקות, ולשני אמרו יתחייב חמש מאות מלקות. והתשובה, אחד אכל כזית נבילה, והשני אכל מאה נמלים, שכל נמלה היא בריה בפני עצמה, ואם אכל מאה נמלים, אפילו שאין כזית, חייב חמש מאות מלקות. חידה נוספת, אחד אכל מאה נמלים וגם השני מאה נמלים, ולאחד פסקו חמש מאות מלקות ולשני כלום. והתשובה, אם ריסק את הנמלים, שאז אין כאן בריה ואין שיעור כזית, ולכן לא חייב בכלל, ואילו השני אכל מאה נמלים שלמים, ולכן חייב חמש מאות מלקות.

"כי אני ה' המעלה אתכם מארץ מצרים" (י"א - מ"ה)

תנא דבי ר' ישמעאל, אלמלא לא העליתי את ישראל מצרים אלא בשביל שאין מטמאין בשרצים כשאר אומות דיים ומעליותא היא גביהו והוא לשון "מעלה". [רש"י]

רבי לייב חסמן בספרו "אור יהל" כותב, השקצים והרמשים מאוסים על ישראל מעצם טבעם ותכונתם, ואין צורך בניסיון גדול כדי להימנע מאכילתם. וזכות זו, היתה בה כדי להיגאל ממצרים, שהיא הגלות הקשה והמרה ביותר. מעתה צא ולמד, והלא הדברים ק"ו, אם רק עבור שלילה זו, שאין ישראל מטמאין עצמם בשרצים, וזו ישראל לצאת מגלות מצרים, על אחת כמה וכמה ירבה שחרם על הימנעותם מאכילת מאכלות הטעימים לחיך, ותגדל זכותם ע"י כך להינצל מכל צרה וצוקה. ואם כך הדבר, הלא ק"ו ובן בנו של ק"ו, שכל המונע עצמו מלמלא תאוות ליבו בדבר היתר כדי להתקדש ולהתעלות לפניו יתברך, כי אז מובטח לו שלא תבוא עליו כל רעה. ומכאן רואים, שישנה עצה גדולה ונאמנה, אם נמצא אדם ח"ו בצרה, ידור נדר להפליא ולהימנע מלהשביע תאוות נפשו בדבר המותר לו, והרי מובטח לו זכות גדולה בזה, ולהיוושע ולהיגאל מכל צער ויגון.

"להבדיל בין הטמא ובין הטהור ובין החיה הנאכלת ובין החיה אשר לא תאכל" (י"א - מ"ז)

שואל רבי עקיבא איגר, מדוע הפסוק מתחיל קודם בשלילה (טמא) וממשיך בחיוב (טהור), ואילו בהמשך זה הפוך, מתחיל בחיוב (החיה הנאכלת) וממשיך בשלילה (החיה שלא נאכלת)? ומתירן, הגמ' ביומא [פ"ב:] מספרת, שהיתה אשה מעוברת שהריחה ביום כיפור ורצתה לאכול. באו לפני רבי, אמר להם,

לקבלת הגליון בדואר אלקטרוני יש

לשלוח בקשה לכתובת

mideshenb@gmail.com